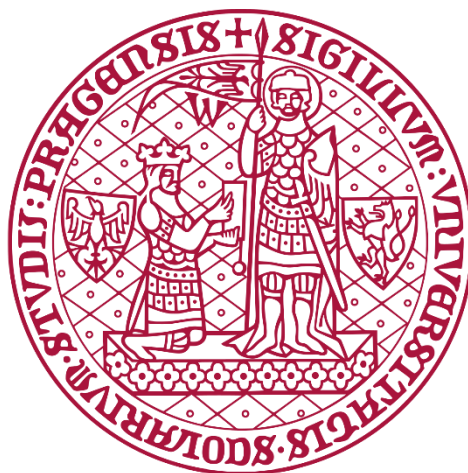

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti (SHV)

**Neformální dobrovolnictví během pandemie
covid-19 v České republice: případová studie**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Andrea Kratochvílová

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Magdaléna Šťovíčková Jantulová

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Neformální dobrovolnictví během pandemie covid-19 v České republice: případová studie*“ zpracovala samostatně. Prameny a literatura, které byly využity k vypracování bakalářské práce, jsem poctivě citovala. Bakalářskou práci jsem nepoužila k dosažení jiného titulu.

V Praze dne 20. 06. 2022

Andrea Kratochvílová

Poděkování

V první řadě bych chtěla mockrát poděkovat svojí vedoucí bakalářské práce paní magistře Magdaléně Šťovíčkové Jantulové, která mi celou dobu při zpracování práce nesmírně pomáhala. Její poznámky a rady mi byly obrovským přínosem. Mockrát ji chci poděkovat za to, že si na mě vždy udělala čas, když jsem si s něčím nevěděla rady. Zároveň chci poděkovat svojí rodině, která mi byla oporou. A nemohu ani opomenout dobrovolníky, kteří si udělali čas pro uskutečnění rozhovorů.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje fenoménu neformálního dobrovolnictví v souvislosti s pandemií covid-19. Zaměřuje se na období, které se odehrálo v poměrně nedávné době a přineslo velký zásah do života jednotlivých společností. Cílem práce je do hloubky prozkoumat neformální dobrovolnické činnosti pomocí konceptu sociálního kapitálu. V rámci sociálního kapitálu jsem se zaměřovala na tři jeho části, kterými byly důvěra v druhé lidi, důvěra v instituce a sociální sítě neformálních dobrovolníků. Záměrem práce bylo porozumět tomu, jakou úlohu sehrály tyto koncepty při započetí a během výkonu neformálního dobrovolnictví. Pro zodpovězení výzkumných otázek byla uplatněna kvalitativní výzkumná metoda, která mi umožnila porozumět zkoumanému problému do hloubky. K získání dat byly použity dva typy rozhovorů. Jednalo se o rozhovory narativní a polostrukturované, které byly vedeny s účelově vybranými participanty. Empirická část je členěna do tří kategorií, na základě zkoumaného záměru. Jednotlivé části jsou pak strukturované do podkategorií.

Klíčová slova

Neformální dobrovolnictví, generalizovaná důvěra, institucionální důvěra, sociální kapitál, sociální sítě, dobrovolnictví, covid-19

Abstract

The bachelor thesis deals with the phenomenon of informal volunteering in relation to the covid-19 pandemic. It focuses on a period that has taken place in a relatively recent period and has brought a major impact on the lives of individual societies. The aim of the thesis is a in-depth exploration of the activities of informal volunteering using the concept of social capital. Within social capital, I focused on its three parts, which were trust in other people, trust in institutions and social networks of informal volunteers. The aim of the work was to understand what role these concepts played in the beginning and during the performance of informal volunteering. To answer research questions, a qualitative research method was used, which allowed me a deeper understanding of the researched problem. Two types of interviews were used to obtain data: narrative and semi-structured interviews conducted with purposefully selected participants. The empirical part is divided into three categories based on the researched intention, the individual parts then are structured into subcategories.

Keywords

Informal volunteering, generalized trust, institutional trust, social capital, social networks, volunteering, covid-19

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	10
1.1 Dobrovolnictví.....	10
1.1.1 Vymezení pojmu dobrovolnictví.....	10
1.1.2 Formální dobrovolnictví.....	11
1.1.3 Neformální dobrovolnictví.....	12
1.2 Sociální kapitál.....	13
1.2.1 Úvod-sociální kapitál.....	13
1.2.2 Pierre Bourdieu.....	14
1.2.3 Robert Putnam.....	15
1.2.4 Sociální sítě-pojetí Roberta Putnama.....	17
1.3 Důvěra.....	17
1.3.1 Důvěra-pojetí Roberta Putnama.....	18
1.4 Uskutečněné výzkumy na téma dobrovolnictví v souvislosti s covid-19.....	19
2 Metodologická část.....	21
2.1 Výzkumná strategie.....	21
2.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky.....	22
2.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat.....	23
2.4 Průběh sběru dat.....	24
2.5 Výběr případů výzkumu.....	25
2.6 Analýza dat.....	27
2.7 Výzkumná etika.....	28
3 Empirická část.....	29
3.1 Podoba neformálního dobrovolnictví.....	29
3.2 Důvěra v druhé lidi.....	35
3.2.1 Podoba generalizované důvěry.....	35

3.2.2	Podoba partikularizované důvěry	38
3.2.3	Podoba vertikální důvěry.....	41
3.3	Důvěra v instituce	41
3.3.1	Projevy důvěry vůči vládě	42
3.3.2	Podoby nedůvěry v ústavní instituce.....	43
3.3.3	Podoby důvěry v demokratické instituce	45
3.4	Sociální sítě neformálních dobrovolníků.....	46
3.4.1	Podoba neformálních sociálních sítí v kontextu neformálního dobrovolnictví.....	46
3.4.2	Neformální dobrovolnická činnost za pomoci formální organizace, úřadu	48
3.4.3	Proměna neformální sociální sítě v kontextu neformální dobrovolnické činnosti.....	49
	Závěr.....	51
	Seznam literatury.....	57
	Přílohy	66
	Příloha 1	66
	Příloha 2.....	67
	Seznam tabulek.....	68

Úvod

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na fenomén neformálního dobrovolnictví v období pandemie covid-19. Onemocnění covid-19 zásadně zasáhlo a proměnilo každodenní život moderní společnosti. Celý svět se najednou ocitl v nevídané situaci. Státy po celém světě začaly vyhlášovat konkrétní vládní nařízení a restriktce v reakci na rychlé šíření nákazy covid-19, které se promítly do vzorců chování současné společnosti. V souvislosti se snahou zamezit šíření nákazy covid-19 se zprvu doporučovalo a následně nařizovalo omezení sociálních interakcí, pravidelná hygiena nebo ochrana dýchacích cest.

V České republice se objevily první příznaky tohoto onemocnění na jaře roku 2020 (Hubacek et al., 2021). V reakci na onemocnění covid-19 vyhlášovala vláda příslušná vládní nařízení, která zasáhla do všech oblastí společnosti. Všichni si určitě vybavíme první rozsáhlé opatření, které sestávalo z povinnosti ochrany dýchacích cest za pomoci roušky. Tuto povinnost bylo ze začátku náročné dodržovat, neboť se vyskytl problém se zajištěním ochranných pomůcek pro všechny občany. Lidé se nicméně s tímto problémem dokázali vypořádat. Svépomocně si začali šít provizorní roušky z nejrůznějších látek. Navíc, mnoho z nich tyto roušky nešilo pouze pro sebe a rodinné příslušníky, ale také pro jiné, které často dokonce ani osobně neznali. Mezi lidmi se rozpoutala vlna vzájemné pomoci, která potíže s nedostatkem ochranných pomůcek dokázala vyřešit. A to byl teprve začátek této vzájemné pomoci.

V důsledku náročné situace, která byla způsobena onemocněním covid-19, si lidé ve velkém začali pomáhat prostřednictvím dobrovolnických aktivit. Dobrovolnictví se vymezuje do dvou podob, přesněji řečeno rozlišujeme dobrovolnictví formální a neformální (Frič, Pospíšilová et al., 2010). U poskytování formální pomoci byla situace o něco složitější, protože vládní nařízení zasáhly i do běžného chodu formálních organizací (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2021).

Poskytování neformální pomoci není vázáno formálními náležitostmi a lze jej vymezit několika znaky. Neformální dobrovolník je ten, kdo pomáhá druhým jedincům, s nimiž není v žádném příbuzenském vztahu, nevykonává neformální pomoc skrze nějakou organizaci a za poskytnutí této pomoci nepřichází finanční odměněna. (Einolf et al., 2016)

V bakalářské práci se v souvislosti s neformálním dobrovolnictvím v období krize spojené s onemocněním covid-19 blíže zaměřím na sebeorganizaci neformálních dobrovolnických činností v kontextu teorií sociálního kapitálu, sociálních sítí a důvěry.

Bakalářská práce je teoreticko-empirické povahy. V teoretické části představuji dobrovolnictví a jeho podoby. Mezi tyto podoby patří dobrovolnictví formální a neformální (Frič, Pospíšilová et al., 2010). V souvislosti se záměrem práce se v teoretické části budu věnovat kapitole o sociálním kapitálu, ve které rozeberu, jak na tento koncept pohlíží Pierre Bourdieu a Robert Putnam. V rámci sociálního kapitálu se zaměřím na jeho dílčí komponenty, kterými budou sociální sítě a důvěra, respektive důvěra k druhým lidem a důvěra k institucím (Stachová, Bernard a Čermák, 2009).

V metodologické části rozepíšu zvolenou výzkumnou strategii, výzkumné cíle a výzkumné otázky. Stanovila jsem si několik výzkumných otázek, které závěrem bakalářské práce zodpovím.

- Jakou podobu neformální pomoci vykonávali dobrovolníci během druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započetí a během realizace činnosti v období druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započetí a během realizace činnosti v období druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu a roli měla důvěra při poskytování pomoci ze strany neformálních dobrovolníků během druhé vlny pandemie covid-19?

V metodologii rovněž popíšu použitou výzkumnou metodu a techniku sběru dat. V empirické části budu interpretovat data z narativních a polostrukturovaných rozhovorů, které budou vedeny se šesti neformálními dobrovolníky.

Na závěr rovněž předložím doposud uskutečněné výzkumy, které se nějakým způsobem zabývaly dobrovolnictvím v období pandemie covid-19.

Sféra neformálního dobrovolnictví se často nestává předmětem zkoumání, a tak neexistuje tolik dostupných výzkumných studií jako například pro dobrovolnictví formální (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Neformální dobrovolnictví má pro mě také osobní význam, neboť i já jsem během pandemie neformálně pomáhala, a tak bych ráda prozkoumala blíže tento fenomén.

1 Teoretická část

1.1 Dobrovolnictví

Na začátku teoretické části formuluji definici pojmu dobrovolnictví. Samotný fenomén dobrovolnictví může nabývat dvou podob. Přesněji se jedná o dobrovolnictví formální a neformální. (Frič, Pospíšilová et al., 2010) V teoretické části bakalářské práce se zmíním o obou podobách, nicméně ústředním tématem se stává dobrovolnictví neformální v souvislosti s pandemií covid-19.

1.1.1 Vymezení pojmu dobrovolnictví

Dobrovolnictví se nepojí s jednou konkrétní definicí, která by tento fenomén přesně vymežila (Tošner a Sozanská, 2006). Proto se charakterizuje prostřednictvím termínů, které se k danému fenoménu pojí. „První z nich je dobročinnost, neboli filantropie, kterou slovník cizích slov definuje jako „*lidumilnost, dobročinnost, pomoc sociálně slabým*“ (Müllerová et al., 2011, s. 10). Dobročinnost lze dále pojmut skrze její podoby. Přesněji se jedná o dobrovolnickou činnost a dárcovství. Jedinci věnují prostřednictvím dárcovství finanční nebo nefinanční dar pro druhé lidi. Tato pomoc směřuje k těm, kteří ji nezbytně potřebují. Dalším případem může být využití darů na veřejně prospěšné záměry. (Tošner a Sozanská, 2006)

„Dobrovolnictví je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena“ (Müllerová et al., 2011, s. 10). Důležitým předpokladem při výkonu dobrovolnické činnosti bývá její orientace na druhé lidi, ke kterým dobrovolníka nepoutají žádné příbuzenské vazby (Penner, 2002).

O dobrovolnické činnosti se mluví jako o činnosti, za jejíž výkon neobdrží jedinec žádné finanční ohodnocení (Einolf et al., 2016). Nicméně tato charakteristika nemusí být v každém případě splněna. V mnoha případech se dobrovolníkům hradí nejruznější výdaje nebo jednoduše obdrží za výkon činnosti nějaký dar. (Frič, Pospíšilová et al., 2010)

Pro dobrovolnickou činnost bývá typická její nenucenost. Člověk si může svobodně zvolit, jestli ji chce vykonávat či nikoliv. (Cnaan, Handy a Wadsworth, 1996) Přesto však v některých případech tomu tak úplně nebývá. Tedy i dobrovolnost má své určité limity. Ku příkladu i činnost, která je vnímána jako dobrovolná, může být provozována v důsledku

nějakého mravního nátlaku nebo stanovená povinně od nadřízeného v práci. Některé obory vysokých škol požadují po studentech výkon nějaké dobrovolnické aktivity, kterou student potřebuje pro absolvování předmětů nebo slouží tyto činnosti jako forma praxe k budoucímu zaměstnání. Důležitou roli zde sehrává ovšem i konfesní příslušnost či nějaké osobní přesvědčení. (Frič, Pospíšilová et al., 2010)

Dobrovolnická činnost zastává důležité místo během různých nahodilých událostí, jakými může být například akce v důsledku nějaké katastrofy. Jedinci získají skrze výkon této činnosti zkušenosti, řadu známostí nebo nová kamarádství. Prostřednictvím jedinců, kteří se rozhodli pomáhat skrze organizaci, se rozšiřuje její sociální kapitál. Dobrovolníci totiž přinášejí do organizace řadu výhod, například v podobě využití jejich odborných služeb a konexí. (Frič et al., 2001) „Dochází tak k propojování různých sociálních sítí a neformálních vazeb a k značné mobilizaci sociálního potenciálu“ (Frič et al., 2001, s. 114).

1.1.2 Formální dobrovolnictví

Přísně vzato lze rozlišit dobrovolnictví na dobrovolnictví formální a dobrovolnictví neformální. Formální dobrovolnictví se stává opětovaně středem zájmů nejrůznějších výzkumů na rozdíl od dobrovolnictví neformálního, které bývá mnohem náročnější, co se výzkumu týče. (Frič, Pospíšilová et al., 2010)

Za prvé můžeme pojem formální dobrovolnictví vymezit jako aktivity, které jedinci vykonávají v rámci neziskové organizace. Nebo se naopak mohou angažovat v aktivitách skrze tuto organizaci. (Frič, Pospíšilová et al., 2010) Neziskové organizace se zaměřují na nejrůznější oblasti, například na sféru sportovních aktivit nebo vyučování (Pospíšilová, 2014).

K stanovení tohoto typu dobrovolnictví se využívá hned několik znaků (Frič et al., 2001). Vyznačuje se „transparentností, tendencí k racionalizaci a formalizaci pravidel formou kodexů a smluv a kontrolovatelností“ (Frič et al., 2001, s. 114). Dobrovolnická činnost se řídí podle určitých norem a systematičností (Frič et al., 2001).

Cnaan a Amroffell (1994) rozlišují formální dobrovolnictví do podoby tří skupin. První taková skupina zahrnuje formální dobrovolnictví, které se zaměřuje na aktivity spojené s neziskovou organizací. Jako další zmiňují dobrovolnické aktivity, ke kterým dochází po dohodě s vládou (Cnaan, 1990; Cnaan a Amroffell, 1994). Důvodem může být potřeba obstarat určité služby nebo komodity (Cnaan, 1990). Posledním typem jsou dobrovolnické činnosti pro ziskové organizace. Nicméně v současnosti se řada těchto

organizací zabývá zprostředkováním toho, čemu se věnují organizace, které se neorientují na zisk. (Cnaan a Amroffell, 1994)

1.1.3 Neformální dobrovolnictví

Neformální dobrovolnictví lze definovat následovně. Jedná se o pomoc lidem, se kterými nás nepojí příbuzenské vazby (Einolf et al., 2016). Na rozdíl od formální dobrovolnické činnosti není neformální dobrovolnická činnost uskutečňována skrze nějakou organizaci. (Einolf et al., 2016; Frič, Pospíšilová et al., 2010) Neformální dobrovolnictví se vyznačuje důvěrou, samovolností a individuální dohodou. Zakládá se na užších vazbách, které se například budují mezi kamarády. (Frič et al., 2001)

Příkladem neformální pomoci může být činnost v podobě nákupů potravin, vyvenčení domácích mazlíčků, pohlídání dětí nebo nabídnutí přepravy k doktorovi či do obchodu (Finkelstein a Brannick, 2007). Dobrovolníci, které můžeme vymezovat pojmem neformální dobrovolníci, jednají na základě pocitů a bez pravidelné organizace, která bývá typická pro dobrovolnictví formální. Během výkonu dobrovolnické činnosti tak vycházejí jedinci hlavně ze zkušeností a vlastních znalostí. (Frič et al., 2001) Neformální dobrovolnictví je charakteristické převážně pro komunity (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Individuální aktivity dobrovolníka posilují danou komunitu, neboť „přispívá k jejímu každodennímu budování“ (Frič a Vávra, 2012, s. 45).

I když se neformální dobrovolnictví orientuje převážně na jednotlivce, lze rozlišovat mezi dvěma typy neformálního dobrovolnictví (Cnaan a Amroffell, 1994). Může se orientovat na jednotlivé lidi, nebo se naopak vykonává pro nějakou „neformální dobrovolnickou skupinu“ (Cnaan a Amroffell, 1994, s. 343).

Výzkumů, které se věnují neformálnímu dobrovolnictví, existuje mnohem méně než těch, které se zabývají formálním dobrovolnictvím. Přehlížet neformální dobrovolnickou činnost by představovalo velkou škodu, neboť bychom si tím nevšimli činnosti jedinců s nižším dosaženým vzděláním. (Frič, Pospíšilová et al., 2010) Lidé s vyšším vzděláním se spíše zapojují do formálních dobrovolnických činností, zatímco jedinci nižšího vzdělání pomáhají cestou neformální dobrovolnické činnosti (Egerton a Mullan, 2008).

1.2 Sociální kapitál

V této části se pokusím blíže rozebrat koncept sociálního kapitálu. Využiji k tomu pohled dvou tradičních autorů, mezi které patří Pierre Bourdieu a Robert Putnam (Šafr a Sedláčková, 2006).

„Zkoumat participaci na dobrovolnické práci v podstatě znamená zjišťovat úroveň sociálního kapitálu jedince a společnosti, tedy jedné jeho složky“ (Petrová Kafková, 2012, s. 215). V bakalářské práci se budu opírat o definici sociálního kapitálu, tak jak jej zpracoval Pierre Bourdieu a Robert Putnam. Pierre Bourdieu a jeho teorie sociálního kapitálu patří mezi ty nejčastěji uplatňované (Šafr a Sedláčková, 2006), a proto by v práci, která se mimo jiné věnuje sociálnímu kapitálu, neměla chybět. Zároveň je jeho pojetí sociálního kapitálu vhodné pro studované téma (Šafr a Sedláčková, 2006).

Práce se dále opírá o definici Roberta Putnama (1995), podle kterého sestává sociální kapitál z určitých částí. Blíže rozpracuji koncepty jako sociální sítě, důvěru k druhým lidem a důvěru k institucím samotných neformálních dobrovolníků (Putnam, 1995; Stachová, Bernard a Čermák, 2009). Putnam se věnoval tématu dobrovolnictví v kontextu sociálního kapitálu i ve své knize „*Bowling Alone*“ (2001).

1.2.1 Úvod-sociální kapitál

Sociální kapitál lze právem přiřadit k nejužívanějším termínům v soudobé sféře společenských věd (Stachová, Bernard a Čermák, 2009), ve které se jeho počátek pojí s obdobím 70. let 20. století (Šafr a Sedláčková, 2006). Byl to právě Pierre Bourdieu a Glenn Loury, kteří odstartovali studium tohoto konceptu v zmíněném akademickém prostředí. Mezi další významné sociology, kteří se sociálnímu kapitálu věnují, náleží James Coleman, Robert Putnam nebo v českém prostředí Ivo Možný. (Šafr a Sedláčková, 2006)

„Sociální kapitál představuje specifickou přidanou hodnotu vyplývající z kvality i kvantity sociálních interakcí založených na vzájemně akceptovaných pravidlech sociálních vztahů, důvěře v taková pravidla a instituce je zajišťující a ostatní aktéry sociální skupiny, sítě či společnosti“ (Sýkora a Matoušek, 2009, s. 2). O sociálním kapitálu bychom v žádném případě nemluvili, pokud by se mezi lidmi neodehrávaly sociální interakce, které sehrávají podstatnou roli při jeho budování, uchovávání a rozšiřování. Lidé se mohou dostávat do vzájemné komunikace napříč společností nebo uvnitř menšího sociálního útvaru, jakým je sociální síť. Sociální kapitál se proto pojí s mezilidskými vazbami a nikoliv se samostatnými

jedinci. (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011) V důsledku provázanosti, kterou sociální kapitál buduje mezi jedinci, se tak daří účinně naplňovat nejrůznější poslání (Stachová, Bernard a Čermák 2009). Sociální kapitál usnadňuje mezilidskou komunikaci (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011). Na sociální kapitál lze nahlížet jako na „vlastnost společenské organizace sociálního systému“ (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011, s. 12).

Sociální kapitál lze chápat jako multidimenzionální pojem. Přesto však lze rozlišit jeho dvě základní podoby. (Stachová, Bernard a Čermák, 2009) V první řadě sestává sociální kapitál z individuálních vazeb, jinak řečeno z „formálních a neformálních sociálních sítí“ (Stachová, Bernard a Čermák, 2009, s. 13). Tyto vazby se rozšiřují prostřednictvím mezilidské komunikace, která se může uskutečňovat napříč celou společností. Například může docházet ke vzájemným kontaktům v přátelském, zaměstnaneckém nebo rodinném kruhu a při mnoha jiných příležitostech. V druhém případě je jednou z významných složek, ze kterých sestává sociální kapitál, právě důvěra. Konkrétně se jedná o několik podob důvěry, mezi které se řadí vzájemná důvěra, důvěra vůči institucím nebo důvěra k druhým lidem. (Stachová, Bernard a Čermák, 2009) Vedle důvěry sem ještě náleží pochopení, normy a hodnoty (Stachová, Bernard a Čermák, 2009).

1.2.2 Pierre Bourdieu

Za nejznámějšího autora konceptu sociálního kapitálu je považován francouzský sociolog Pierre Bourdieu. Jeho zpracování pojmu představuje výchozí pojetí sociálního kapitálu na půdě vědní disciplíny sociologie. (Šafr a Sedláčková, 2006) Sociální kapitál definuje jako „množinu aktuálních nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy z členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními“ (Bourdieu, 1980, s. 2 cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006, s. 15).

„Množství sociálního kapitálu vlastněné daným aktérem tak závisí na velikosti sítě, kterou je schopen efektivně mobilizovat, a na objemu kapitálu (ekonomického, kulturního nebo symbolického) vlastněného těmi, se kterými je spojen“ (Bourdieu 1986, s. 249 cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006, s. 15). Pokud se budeme řídit vytyčenou formulací, můžeme na základě ní stanovit sociální kapitál konkrétní osoby. Na začátku je nutné, aby daná osoba zmobilizovala svoji síť kontaktů. Následně může zjistit rozlehlost sociálního kapitálu skrze rozsáhlost této sítě kontaktů a prostřednictvím rozsahu jednotlivých kapitálů, kterými disponují příslušníci dané sítě. (Sirven, 2004 cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006) Nicméně je

důležité podotknout, že se objem zmiňované sítě může neustále měnit, na rozdíl od rodinných příslušníků, kteří jsou s námi spjati natrvalo. Proto musí jedinec nebo celá skupina podnikat nejrůznější taktiky, jejichž výsledkem bude zisk nových nebo rozšíření stávajících sociálních vazeb. Proto lze nahlížet na naši síť kontaktů jako na důsledek těchto aktivit. (Bourdieu, 1986) Zároveň je podstatné, aby se vztahy v rámci sítě zakládaly na důvěře (Paxton, 1999). Nelze také opomenout významný znak těchto vztahů, které se budují na bázi reciprocity. Pokud by nedošlo k naplnění tohoto principu, nastupuje pocit dluhu. (Smart, 1993)

Bourdieu se zaměřuje při zkoumání sociálního kapitálu na příslušnost jedinců k vybraným tenisovým či golfovým klubům. V rámci těchto klubů se dostávají členové do bližších sociálních vazeb, které mají pozitivní dopad na budoucí cíle. Členům dominantní třídy přináší účast v hraní tenisu nebo golfu i něco dalšího než jenom hru. Při hraní totiž shromažďují sociální kapitál v podobě známostí, uznání nebo také respektu. Ten pak může určitý člen využít směrem ke svému potomstvu. Například prostřednictvím toho, že zajistí svému synovi nebo dceři určité zaměstnání, i když na jeho výkon není příslušně vzdělanostně vybaven. (Bourdieu (1984 (1979)) cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006)

Nicméně v pojetí sociálního kapitálu, tak jak na něj nahlíží Bourdieu, lze zaznamenat určité výhrady. Podle dané koncepce se sociální kapitál nachází ve výhradním držení privilegovaných vrstev a funguje jako prostředek k získání významného postavení. Zároveň nepředpokládá, že by mohl těžit z vlastní sociální sítě i někdo jiný než prominentní osoba nebo seskupení. (Šafr a Sedláčková, 2006)

1.2.3 Robert Putnam

K tradičnímu pojetí sociálního kapitálu se řadí i pojetí Roberta Putnama, který tento koncept dostává do mnohem širšího povědomí (Šafr a Sedláčková, 2006). Jeho pojetí sociálního kapitálu se rozšířilo z okruhu akademického prostředí až do veřejného rámce následkem vydání práce „*Bowling Alone*“ (Putnam, 1995; Šafr a Sedláčková, 2006). Putnam vymezuje svůj koncept způsobem, že „sociální kapitál se vztahuje k rysům sociální organizace, jako jsou sítě, normy a sociální důvěra, které usnadňují koordinaci a spolupráci k vzájemnému prospěchu“ (Putnam, 1995, s. 66). Putnam (2001) se blíže zabývá jednotlivými podobami sociálního kapitálu. Přičemž si nelze nevšimnout, že mezi hlavní podobu tohoto konceptu řadí síť občanské angažovanosti (Putnam, Leonardi a Nanetti, 1993).

Putnam se věnuje konceptu sociálního kapitálu ve svém výzkumu participace v Itálii, kde si všímá rozdílů mezi severem a jihem (Putnam, Leonardi a Nanetti, 1993), které jsou důsledkem odlišného historického vývoje a participace členů v těchto krajích (Putnam, 1995). V následující studii se přesunul ke zkoumání občanské angažovanosti na území Spojených států amerických, kde si povšiml, že v posledních několika letech dochází k trendu stále se snižující angažovanosti samotných občanů. (Putnam, 1995)

V své populární studii „*Bowling Alone*“ (1995) se zaměřil na problém spojený s poklesem osob v dobrovolných sdružení na území Spojených států amerických. Putnam (1995) ve studii rozebírá celkové problémy spjaté s občanskou angažovaností. Mezi prvními si všímá postupně se snižující účasti ve volbách, ke které dochází už od 60. let 20. století. Politická angažovanost amerických občanů během posledních několika desetiletí celkově klesá. Podle ukazatele, kterým je nárůst průměrného stupně vzdělání, by se však mělo jednat o pravý opak. (Putnam, 1995) Pro příklad sociální neangažovanosti využívá Putnam účast v hraní bowlingu ve Spojených státech amerických, kde se postupně zvyšuje počet samostatných hráčů bowlingu (Putnam, 1995, 2001). Lidé se nejenom čím dál méně angažují v činnostech, které patří k symbolům aktivního občanství, ale zapomínají rovněž na svoje neformální sociální sítě. S tím se pojí například postupně klesající zájem o setkávání s blízkými kamarády. Vše se následně podepisuje na sociálním kapitálu. (Putnam, 2001)

Putnam (1995) shledává hned několik faktorů, které se podílejí na nižší angažovanosti ať už v roli občana, nebo v roli přítele, souseda nebo rodinného příslušníka. Jako důvody uvádí odchod velkého počtu žen do práce, časové hledisko, všudypřítomné moderní technologie nebo pohyblivost, která vytrhává jedince z vybudovaných sociálních vazeb (Putnam, 1995). Od 60. let 20. století se do občanské participace reflektovaly také změny v rámci samotné rodiny. Počty nově uzavřených manželství se neustále snižují a zároveň rostou počty rozvodů. Změny lze zaznamenat i v počte nově narozených dětí, přičemž právě rodiče z řad středních vrstev patří k společensky aktivním. (Putnam, 1995)

V neposlední řadě nelze opomenout rozlišení sociálního kapitálu do dvou podob. Na „svazující sociální kapitál“ a „přemostující sociální kapitál“ (Putnam, 2001, s. 22). Přemostující sociální kapitál vystihují slabá spojení, kde vazby mezi jedinci nejsou založeny na pevném poutu. Druhý typ sociálního kapitálu, svazující, naopak ztělesňuje blízká spojení mezi samotnými jedinci. V určitém slova smyslu by se dalo hovořit o jakémsi pevném propojení třeba v rámci příslušníky dané komunity. (Šafr a Sedláčková, 2006)

Putnam se však setkal také s kritikou svého pojetí sociálního kapitálu, a to od několika odborných představitelů, ke kterým náleží i Theda Skocpol. Ta Putnama kritizuje už za příliš kladný pohled na sociální kapitál. (Skocpol, 1996 cit. dle Herčík, 2016) John Field zase podotýká negativum, které se pojí s přílišným zastoupením sociálního kapitálu. To může způsobit, že velká důvěřivost určitých lidí bude zneužita. (Field, 2008 cit. dle Herčík, 2016)

1.2.4 Sociální sítě-pojetí Roberta Putnama

„Sociální kapitál lze obecně definovat jako síť sociálních vztahů založených na různých formách ‚důvěry‘ a ‚reciprocity‘, které mohou vést k široké škále soukromých a veřejných výsledků“ (Vitásková a Matějů, 2006, s. 494). Sociální sítě lze rozlišit na sítě formální nebo neformální, přičemž k formálním se řadí spolky nebo sdružení, naopak v druhém případě se jedná o neformální vazby nebo seskupení (Stachová, Bernard a Čermák, 2009).

Důležité jsou sítě občanské angažovanosti. Neboť ochota lidí k společné součinnosti se odvíjí od množství těchto sítí v rámci společnosti. Pokud je těchto sítí mnoho, má to pozitivní dopad na spolupráci mezi lidmi. (Putnam, Leonardi a Nanetti, 1993) Například na základě těchto sítí můžeme určit, jestli se zapojí jedinci do neformální dobrovolnické činnosti, neboť právě tyto sítě figurují jako určující prvek k výkonu dobročinných aktivit. U jedinců se tak musíme dívat na to, jestli jsou součástí formálních a neformálních sociálních sítí. Protože ti, kteří jsou společensky aktivní, obětují více ze svého na prospěšné účely než ti, kteří se ze společnosti distancují. Tato aktivita se může týkat například zapojení do nějaké dobrovolnické činnosti nebo obětování financí pro dobrou věc. (Putnam, 2001) O sítích občanské angažovanosti se hovoří v souvislosti se sociální důvěrou, neboť právě sítě občanské angažovanosti se významně podílí na jejím budování (Putnam, 1995).

„Sociální sítě podporují normy reciprocity“ (Putnam, 2001, s. 117). Důležité je, aby se jednalo o „reciprocitu generalizovanou“ (Putnam, 2001, s.134). Příkladem může být situace, kdy určitý jedinec vykoná něco pro druhého, ale při tom nepředpokládá, že by za to bezprostředně získal protislužbu, protože věří, že mu to dotyčný nebo někdo cizí vynahradí v budoucnu (Putnam, 2001).

1.3 Důvěra

Důvěru je možné charakterizovat v kladném slova smyslu jako „víru ve spolehlivost, pravdivost či schopnost určité osoby či věci“ (Sedláčková, 2012, s. 37). V opačném slova

smyslu jako „víru, že někdo/něco je dobrý, upřímný a poctivý a nebude se nás snažit nijak poškodit či oklamat“ (Sedláčková, 2012, s. 37). Důvěra ztělesňuje bilaterální vazbu mezi jedincem a předmětem důvěry, kdy se jedinec opírá o někoho nebo o něco a na opačném poli figuruje předmět, který disponuje jistými rysy a možnostmi (Sedláčková, 2012).

Důvěra tvoří důležitou součást sociálního kapitálu. Jedná se o oblast reciproční důvěry „mezi členy sociální skupiny, sítě, společenství nebo společnosti“ (Sýkora a Matoušek, 2009, s. 4). Společnost si také ustanovuje vlastní instituce, jejichž úloha sestává v usměrňování postojů mezi danými příslušníky. V tomto případě se jedná o důvěru, kterou disponují instituce. V neposlední řadě nelze zapomenout na důvěru směrem k činnému chodu společnosti. Důvěra v sobě odráží předpokládané jednání jedinců, k jejichž formování dochází v důsledku individuální a hromadné uspořádané zkušenosti. (Sýkora a Matoušek, 2009)

I když se důvěra dává do souvislosti se sociálním kapitálem, nelze ji chápat jako komponent, který kapitál buduje. Vhodnější zde připadá pohled na důvěru jako na důsledek odlišných procesů. (Šafr a Sedláčková, 2006) A tak autoři jako Li, Pickles a Savage přicházejí s pojetím důvěry, která je konsekvencí vlivu sociálního kapitálu (Li, Pickles a Savage, 2003 cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006). „Ten operacionalizují do tří dimenzí majících pro člověka rozdílné efekty: vztah k sousedské komunitě (slabé vazby se sousedy), sociální sítě (silné vazby v důvěrných vztazích) a občanská participace (komunikace s cizími lidmi)“ (Li, Pickles a Savage, 2003 cit. dle Šafr a Sedláčková, 2006, s. 41).

1.3.1 Důvěra-pojetí Roberta Putnama

V současném vědeckém bádání představuje sociální kapitál oblast, ve které se opětovaně uchylují jedinci ke zpracování významné sféry označující se jako sociální důvěra (Sedláčková, 2012).

„Neotocquevilliánská teorie sociálního kapitálu se snaží prokázat, že sítě občanské angažovanosti, jakož i komunitní vztahy hrají důležitou roli pro utváření obecné důvěry v druhé lidi, kterou si lidé osvojují při vzájemné komunikaci, spolupráci a sledování společného cíle“ (Sedláčková, 2012, s. 301). Zastáncem zmiňované teorie bývá Robert Putnam (Sedláčková, 2012).

I když by se mohlo zdát, že podstatným prvkem bude silná důvěra, není tomu tak. Putnam (2001) paradoxně v rámci společnosti poukazuje na podstatu slabé důvěry. Ta se nevztahuje pouze na ty, s nimiž se poznáme, ale i na druhé, s nimiž jsme se nikdy nesetkali.

Důvěra, kterou jedinec pociťuje k druhým, má mnoho pozitivních důsledků. U těchto osob lze předpokládat vyšší angažovanost v nejrůznějších aktivitách. Ať už formou aktivního zapojení do organizace, dobrovolnickou činností nebo věnováním financí na dobré účely. (Putnam, 2001)

V sociologii jakožto vědní disciplíně se využívá členění na důvěru sociální – „někdy také označovanou jako interpersonální důvěra, či obecnou (generalizovanou) důvěru v druhé lidi – a důvěru v instituce – někdy označovanou za politickou či institucionální důvěru“ (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 46).

Sociální důvěra reprezentuje podstatný rys komunity, jenž se zakládá na předpokladu, že se ostatní nebudou uchýlovat k tomu, aby jedince schválně a záměrně ranili, pokud zde existuje možnost. A zároveň, aby si počínali ve prospěch jedinců, opět za předpokladu, že to lze uskutečnit. Oblast zmiňované důvěry znázorňuje generalizovanou důvěru vůči druhým osobám. (Šafr a Sedláčková, 2006) Míra obecné důvěry koreluje s mírou sociálního kapitálu uvnitř společenství, čím vyšší hodnota dané důvěry je, tím vyššího kapitálu se dosahuje (Sýkora a Matoušek, 2009). Opakem ke generalizované důvěře bývá důvěra partikularizovaná, která se buduje u příslušníků konkrétní sociální sítě (Sýkora a Matoušek, 2009), kteří se stýkají a důvěrně poznají (Frič, Pospíšilová et al., 2010).

1.4 Uskutečněné výzkumy na téma dobrovolnictví v souvislosti s covid-19

Jedná se o poměrně novou a v určitém slova smyslu až bezprecedentní situaci, která nastala v důsledku šíření onemocnění covid-19. Studie se zaměřují na nejrůznější témata v období pandemie covid-19, pro mě budou důležité ty, které se v tomto období věnují dobrovolnictví.

Jednou takovou byla i studie, která se snažila porozumět rozšíření neformálních dobrovolnických činností v průběhu šíření onemocnění covid-19 v Dánsku. Jednalo se o studii na téma dobrovolnictví a solidarita mezi dánskými občany. Tyto dobrovolnické aktivity reagovaly na pozastavené činnosti formálních organizací. Lidé si pomáhali buď skrze neformální sociální sítě, nebo k nabídnutí pomoci využili sociální platformu Facebook. Samotný průzkum se realizoval na jaře roku 2020 v Dánsku. Ke sběru dat byl použit online dotazník, který se rozesílal do datových schránek e-Boks. Občané, kteří datové schránky

nepoužívají, mohli využít možnost telefonického dotazování. (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2020)

Při studiu zprostředkovávání pomoci skrze sociální platformu se výzkum zaměřil na dohledání veškerých skupin na platformě Facebook, které vznikly během pandemie covid-19. V těchto skupinách se realizoval online terénní výzkum společně s kvalitativními rozhovory, které byly vedeny s členy a správci facebookových skupin. (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2020)

Výsledkem této studie bylo zjištění, že jedinci, kteří se běžně spoléhají na pomoc ze strany formálních organizací, přišli o tuto podobu pomoci v důsledku celoplošného „lockdownu“. Jejich slabé „zasíťování“ způsobilo potíže při kontaktování někoho o pomoc. Pomoc se tedy zprostředkovávala zejména skrze existující neformální sociální sítě. Pro ty, kteří byli slabě zasíťováni, vznikly skupiny na sociální platformě Facebook. To bylo vnímáno jako rychlý způsob pomoci v tak složité době. (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2020)

Mezi druhy pomoci, kterou lidé nabízeli, tak například patřila pomoc osobám, které museli být v karanténě v důsledku nákazy covid-19, finanční pomoc nebo pomoc se vzděláváním v době, kdy probíhala výuka online formou (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2020).

V souvislosti s dobrovolnictvím v době pandemie covid-19 lze zmínit další výzkum, jehož záměrem bylo prozkoumat poskytování dobrovolné, neformální pomoci osobám, které dobrovolník do té doby nijak nepoznal (Trautwein et al., 2020). Pomoc se uskutečňovala skrze „švýcarskou online dobrovolnickou platformu“ (Trautwein et al., 2020, s. 2). Tato platforma totiž umožňovala propojit neformální dobrovolníky a příjemce pomoci. Platforma se tak osvědčila jako užitečný způsob pro získání dobrovolníků a pro jejich následné zprostředkování s dotyčnou osobou, která potřebuje pomoc. Přesněji se jednalo o činnosti spojené s pořizováním potravin. (Trautwein et al., 2020)

2 Metodologická část

2.1 Výzkumná strategie

Bakalářská práce se zaměřuje na specifický fenomén, který nastal v souvislosti se šířením celosvětového onemocnění covid-19. Pro studium takového fenoménu, jakým je neformální dobrovolnictví v kontextu pandemie covid-19, jsem použila kvalitativní výzkumnou strategii. Ta se zaměřuje na specifičnosti studovaného fenoménu (Novotná, 2019a). Skrze tuto specifičnost lze následně porozumět „povaze a příčinám studovaného jevu či fenoménu“ (Špaček, 2019, s. 30). Zároveň se zkoumání výzkumného problému v rámci kvalitativní výzkumné strategie uskutečňuje v jeho přirozeném prostředí (Novotná, 2019a).

V rámci bakalářské práce se snažím představit různé podoby neformální dobrovolnické pomoci během pandemie covid-19. Přičemž se soustředím na to, jak o této pomoci mluví, jak ji vnímají, komu a kde pomáhají, a jak často vykonávají dobrovolnickou činnost samotní dobrovolníci. Kvalitativní výzkumná strategie se tedy zabývá emickou perspektivou, pomocí které mohu pochopit, jak samotnému fenoménu rozumí aktéři výzkumu (Novotná, 2019a). Dále mě rovněž zajímá, jakou důvěru měli dobrovolníci směrem k těm, kterým pomáhali, a směrem k důležitým institucím. V neposlední řadě se věnuji „zasítování“ dobrovolníků, tedy v jakých sociálních sítích dobrovolníci pomáhali, a jaký význam měly tyto sociální sítě během poskytování dobrovolnické pomoci.

Kvalitativní výzkum se permanentně proměňuje a zpřesňuje v návaznosti na zjištění, které výzkumník získává, a v souvislosti s tím, jak v tomto samotném procesu figuruje on i samotní aktéři výzkumu. Proto lze i během samotného výzkumného procesu pozměňovat například otázky vytyčené pro rozhovory, které byly stylizované na počátku. Tato možnost mi umožňovala flexibilně reagovat na informace, které mi poskytli samotní aktéři výzkumu. Mohla jsem tak doplnit otázky na témata, o kterých aktéři výzkumu hovořili, ale do výzkumných otázek nebyly zpočátku zahrnuty. Výzkumná strategie se proto charakterizuje slovy jako elastická a flexibilní. (Novotná, 2019a)

Kvalitativní výzkumná strategie usiluje o porozumění vytyčenému problému co nejvíce do hloubky. Zkoumaný jev může nabývat totiž mnoho podob, a proto je nutné vnímat všechny vyskytující se aspekty. (Novotná, 2019a)

Pro výzkum bylo podstatné pochopit problém do hloubky, neboť neformální dobrovolnictví se rozšířilo právě v reakci na důsledky krize, která byla způsobená celosvětovým onemocněním covid-19.

Data zastávají při uplatnění této výzkumné strategie podstatnou roli. Tyto data získáváme prostřednictvím samotného výzkumu, přesněji řečeno data se budují. Při realizaci kvalitativního výzkumu je nutné postupovat společně s teorií. Teorie se uplatňuje nejenom na počátku výzkumného procesu k zorientování se v zkoumané problematice, ale jednoduše během celého výzkumu. (Novotná, 2019a) V mém případě jsem pro získání dat uplatnila narativní a polostrukturované rozhovory, které byly vedeny s aktéry výzkumu.

2.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Cílem práce je blíže prozkoumat různé podoby neformálního dobrovolnictví, které lidé začali spontánně vykonávat v souvislosti s pandemií covid-19. Snahou je porozumět, jak se pandemie covid-19 promítla do provozování neformální dobrovolnické činnosti a jakou roli sehrála při výkonu dobrovolnické činnosti.

V rámci fenoménu neformálního dobrovolnictví se zaměřím na podoby neformálních dobrovolnických činností a jak se do nich promítly sociální sítě neformálních dobrovolníků. V souvislosti s dobrovolnickou činností mě bude zajímat také důvěra dobrovolníků k druhým lidem. V neposlední řadě se zaměřím na to, jak se do výkonu dobrovolnické činnosti promítla důvěra k institucím v období druhé vlny pandemie covid-19.

Výzkumné otázky:

- Jakou podobu neformální pomoci vykonávali dobrovolníci během druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započítí a během realizace činnosti v období druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započítí a během realizace činnosti v období druhé vlny pandemie covid-19?
- Jakou podobu a roli měla důvěra při poskytování pomoci ze strany neformálních dobrovolníků během druhé vlny pandemie covid-19?

2.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat

V souvislosti s výzkumným problémem, na který se v rámci bakalářské práce zaměřuji, jsem pro sběr dat zvolila dva typy rozhovorů, konkrétně se jednalo o rozhovor narativní a polostrukturovaný neboli polostandardizovaný. Níže blíže zdůvodním výběr těchto dvou technik sběru dat. Jako první představím narativní rozhovor. Ten jsem s narátory vedla jako první.

Prostřednictvím narativního rozhovoru jsem mohla hlouběji porozumět samotným aktérům, respektive porozumět tomu, jak oni sami pohlíží na konkrétní prožité zkušenosti či události. Narátor má v tomto případě značnou volnost, která mu poskytuje možnost výběru témat, o kterých chce blíže hovořit. A tak se může naopak vyhnout oblastem, ke kterým se vyjadřovat nechce. (Zandlová, 2019) V případě zkoumaného dobrovolnictví mohly nastat situace, ve kterých se dobrovolníci nemuseli cítit příjemně. Tato forma rozhovoru jim umožnila se nepříjemným tématům vyhnout.

Na úvod tohoto typu rozhovoru se pokládá úvodní otázka (Zandlová, 2019). Stejným způsobem jsem postupovala i v případě mého rozhovoru, kdy jsem stanovila počáteční otázku tak, aby dobrovolník porozuměl tomu, co mě na jeho dobrovolnické činnosti bude zajímat. (viz. příloha 1) Následně jsem už spíše podněcovala narátora k vyprávění. Během rozhovoru jsem se snažila, pokud možno, co nejméně zasahovat do vyprávění. Tedy věnovat pozornost pouze tomu, o čem narátor hovoří.

Po uskutečnění narativních rozhovorů, které mi pomohly k zorientování a k pochopení určitých aspektů, jsem se přesunula k druhé technice sběru dat, kterou byl polostrukturovaný rozhovor. V tomto rozhovoru jsem se mimo jiné také doptávala na věci, o kterých aktéři mluvili v narativním rozhovoru. Podoba otázek tak byla u aktérů různorodá, zároveň jsem se přidržela stanovených témat, tak aby mohlo následně dojít k zodpovězení vytyčených výzkumných otázek. Tato témata se zaměřovala blíže na dobrovolnickou činnost, sociální síť a důvěru.

V mém případě jsem měla přesně stanovený výzkumný problém a témata, kterým jsem se chtěla v rozhovoru věnovat, proto jsem použila polostrukturovaný rozhovor, který se v takovém případě jeví jako nejvhodnější možnost. Polostrukturovaný rozhovor nemá jasně stanovenou osnovu, spíše sestává z určitých tematických oblastí nebo rozvinutějších otázek (Zandlová, 2019). Díky tomu jsem se nemusela pevně držet statické struktury, ale pružně

navazovat na témata a výpovědi aktérů. Zároveň pokud se mi odpověď aktéra zdála nepříliš srozumitelná nebo nepříliš zodpovězená, mohla jsem při uplatnění polostrukturovaného rozhovoru pokládat další navazující otázky, tak abych plně pochopila aktérovu odpověď. I přes volnou strukturu rozhovoru je cílem získat odpovědi na veškeré stanovené otázky (Zandlová, 2019).

Polostrukturovaný rozhovor byl uplatněn také z toho důvodu, že se prostřednictvím něho mohou odhalit nová, nepředvídaná témata a otázky (Zandlová, 2019). Tato zjištění jsem následně zahrnovala do pořadí zpřesňované struktury rozhovoru. Rozhovor tedy umožňoval aktérům výzkumu stylizovat odpovědi na otázky podle vlastního uvážení. Zároveň jsem prostřednictvím tohoto rozhovoru mohla navazovat na tyto odpovědi.

2.4 Průběh sběru dat

Na úvod jsem uskutečnila narativní rozhovor s neformálními dobrovolníky. Prostřednictvím tohoto typu rozhovoru jsem se snažila blíže seznámit s konkrétními podobami dobrovolnických činností jednotlivých aktérů výzkumu. Narativní rozhovory se odehrávaly během prvních dvou týdnů v měsíce dubna roku 2021. Všechny rozhovory se v důsledku nepříznivé situace způsobené pandemií covid-19 vedly prostřednictvím online platformy Microsoft Teams.

Během online rozhovorů se ve všech případech využívala kamera, která mi v určitém smyslu napomohla přiblížit situaci běžnému rozhovoru. Mohla jsem si tak udělat lepší představu o konkrétních dobrovolnících. Výhodou této online formy rozhovoru byla značná flexibilita. Rozhovory se mohly vést v časech, které dobrovolníkům nejvíce vyhovovaly. Zároveň se dobrovolníci nacházeli na místech, ve kterých se cítili komfortně, nejčastěji u sebe doma, kde měli klid k promyšlení odpovědi na položené otázky.

Každý rozhovor byl velmi osobitý. Délka jednotlivých rozhovorů se lišila. Žádný z rozhovorů nicméně nepřesáhl dvou hodin. Délka rozhovoru závisela hned na několika faktorech, jako například na podobě dobrovolnické činnosti, která byla značně různorodá, dále také na schopnosti dobrovolníků hovořit o své činnosti nebo délce trvání dobrovolnické činnosti, se kterou se pojily rozsáhlejší zkušenosti. Proto docházelo k situacím, kdy narativní rozhovor trval skoro dvě hodiny a v jiném případě pouze třicet minut.

Na začátku každého rozhovoru byla z praktického důvodu položena delší otázka. Záměrem bylo, aby dobrovolník, pokud možno, co nejvíce hovořil sám za sebe, bez

jakéhokoli směřování skrze kladené otázky. Úvodní otázka ho tedy měla blíže nasměrovat, ale zároveň mu ponechat prostor pro vlastní uchopení (Zandlová, 2019). Otázka byla formulována takto: „*Na úvod bych Vás chtěla zdvořile požádat o bližší popis Vaší neformální pomoci v druhé vlně pandemie covid-19. Ráda bych se blíže dozvěděla o tom, jak jste vůbec pomáhala, jestli Vás k tomu někdo přivedl, komu jste pomáhala, kde jste se rozhodla pomáhat a kolik času jste se věnovala dobrovolnické činnosti?*.“

Po pečlivém prostudování dat z narativního rozhovoru se uskutečnil druhý, polostrukturovaný rozhovor, ve kterém jsem se doptávala na věci, které vzešly z rozhovoru narativního.

Polostrukturované rozhovory byly vedeny během druhé poloviny měsíce května roku 2021. Stejně jako v případě narativních rozhovorů, i tyto rozhovory se odehrávaly online formou. Otázky, které zde byly jednotlivým dobrovolníkům kladeny, nebyly úplně jednotné, neboť reagovaly na různé informace, které byly během narativního rozhovoru zmíněné samotnými dobrovolníky, a potřebovaly bližší komentář ze strany aktéra. Nebo se naopak věnovala pozornost otázkám, které dobrovolník ještě nezodpověděl.

2.5 Výběr případů výzkumu

Vzorky byly vybrány na základě účelového výběru (Novotná, 2019b). Aktéry se tak stali dobrovolníci, kteří se rozhodli věnovat neformální dobrovolnické činnosti v souvislosti s obdobím krize způsobené onemocněním covid-19. Pro každého aktéra výzkumu to byla nová zkušenost, neboť se neformální dobrovolnické činnosti věnovali úplně poprvé.

Neformální dobrovolnictví se vymezuje na základě několika podmínek, které byly při výběru aktérů výzkumu náležitě zohledněny. Žádný z dobrovolníků nebyl za svoji dobrovolnickou činnost finančně odměněn. Jejich činnosti se neodehrávala skrze určitou organizaci nebo instituci. A v neposledním případě musela být splněna podmínka toho, že se jednalo o činnost zcela dobrovolnou. (Einolf et al., 2016)

Nyní přejdu k popisu samotných dobrovolníků a jejich činností. Dobrovolníků, se kterými jsem vedla narativní a polostrukturovaný rozhovor, bylo celkem šest. Tento počet byl zvolen záměrně. Snahou bylo porozumět dobrovolnickým činnostem do hloubky, což v sobě obnášelo složitou přípravu a práci s daty z narativních rozhovorů, a následnou tvorbu otázek pro rozhovory polostrukturované. Jména dobrovolníků byla nahrazena pseudonymy pro lepší přehlednost a zachování jejich anonymity.

V rámci následující části se snažím blíže přiblížit aktéry výzkumu, taktéž období, kdy se odehrávala jejich dobrovolnická činnost společně s intenzitou vykonávané dobrovolnické pomoci.

Prvním zkoumaným dobrovolníkem je **Veronika**. **Veronice** je 22 let a aktuálně studuje obor fyzioterapie na vysoké škole. Její dobrovolnická činnost spočívala v předvádění jógy a protahovacího cvičení, které zprostředkovala skrze online platformu Microsoft Teams. Toto cvičení se uskutečňovalo třikrát do týdne a trvalo kolem hodiny. Samotná dobrovolnická činnost se zaměřovala na její blízké přátele. Neformálnímu dobrovolnictví se začala věnovat od února 2021 a svoji dobrovolnickou činnost ukončila v květnu 2021.

Dobrovolník **Honza** je studentem vysoké školy s ekonomickým zaměřením. Je mu 22 let. Jeho neformální dobrovolnická činnost se zaměřovala na výrobu ochranných pomůcek, konkrétně se jednalo o štíty a zakládače pro švadlenky. Tyto štíty dobrovolník daroval nemocnicím, organizaci, která pracuje s autistickými dětmi nebo jednotlivým lidem. Svou činnost započal v dubnu roku 2021, a v červnu stejného roku ji ukončil. Svě činnosti vždy věnoval čtyři dny z týdne.

Zuzana se během pandemie covid-19 stala neformální dobrovolnicí, ve svém profesním životě se však věnuje herectví. Dobrovolnici je 33 let a svoji dobrovolnickou činnost vykonávala v pražské nemocnici, kam nastoupila na pozici ošetřovatelky. V nemocnici pomáhala dvakrát někdy i třikrát týdně, přičemž její směna trvala sedm hodin. Jako dobrovolnice pomáhala od března do května 2021.

Další dobrovolnice dostala pseudonym **Tereza**. Jedná se o studentku vysoké školy s humanitním zaměřením, které je 21 let. V době pandemie covid-19 se rozhodla pomáhat právě na místě, kde její pomoc byla obzvláště potřebná, a to v pražské nemocnici. Dobrovolnice pomáhala během celého měsíce leden roku 2021, a to třikrát do týdne. Dobrovolnické činnosti se věnovala osm hodin.

Karolína se ve svých 22 letech věnuje studiu fyzioterapie na vysoké škole. Její dobrovolnická činnost se zaměřovala na obstarávání nákupů potravin pro seniory. Od seniorů dostala seznam, toho co senioři potřebovali, a tento nákup jim vždy přinesla až do jejich domovů. Podle dobrovolnice se této pomoci věnovala průměrně tři dny z týdne, ale mohlo se to případně měnit podle aktuálních potřeb seniorů. Dobrovolnickou činnost provozovala dobrovolnice od února do května 2021.

Jana je studentkou vysoké školy s humanitním zaměřením, které je 22 let. Během pandemie covid-19 se její pomoc soustředila na starší lidi, kterým pomáhala nejenom s nákupy nebo venčením psů, ale s čímkoliv, co aktuálně potřebovali. Dobrovolnice se zkontaktovala se seniory vždy telefonicky. Dotázala se jich, s čím potřebují aktuálně pomoc, a podle toho jednala. Seniorům často stačilo si pouze popovídat, takže v tomto náročném období fungovala také jako psychická podpora. Se seniory si volali vždy třikrát do týdne. Neformálnímu dobrovolnictví se věnovala od dubna do června 2021.

Tabulka 1: Popis dobrovolnické činnosti

Dobrovolník	Popis činnosti	Doba trvání dobrovolnické činnosti	Intenzita dobrovolnictví
Veronika	Jóga a protahovací cvičení	Od února do května 2021	Třikrát do týdne
Honza	Ochranné pomůcky	Od dubna do června 2021	Čtyřikrát do týdne
Zuzana	Ošetřovatelka v nemocnici	Od března do května 2021	Dvakrát nebo třikrát do týdne
Tereza	Pomoc v nemocnici	Leden 2021	Třikrát do týdne
Karolína	Nákupy pro seniory	Od února do května 2021	Průměrně třikrát do týdne
Jana	Pomoc seniorům	Od dubna do června 2021	Třikrát do týdne

(Kratochvílová, 2022)

2.6 Analýza dat

V rámci analýzy dat jsem použila analytický přístup, který se opírá o princip segmentace a kódování. V souvislosti s tímto přístupem se současně realizují tři neoddelitelné úkony, mezi které patří segmentace, kódování a poznámkování. (Heřmanský, 2019)

Tento přístup jsem použila k analýze zkoumaných dat, která byla získaná prostřednictvím narativních a polostrukturovaných rozhovorů. Pomocí segmentace jsem přeepsané rozhovory rozdělila na jednotlivé části. Tyto segmenty neboli části tvoří individuální jednotky, se kterými jsem poté blíže pracovala. Po tomto rozčlenění jsem pozornost soustředila na kódování dat. (Heřmanský, 2019)

„Kódování je postup, jehož pomocí přidělíme vytvořeným segmentům popisek (někteří autoři užívají metaforu nálepky, jiní razítka), kterým jej charakterizujeme“ (Heřmanský, 2019, s. 430). Kódy se konstruují během samotné analýzy v souvislosti se získanými daty. Postupovala jsem tedy induktivně, zároveň však také deduktivně, neboť jsem při sestavování některých kódů uplatnila konceptuální rámec teorie. Kódy se volily tak, aby, pokud možno, co nejpřesněji vyjádřily příslušný segment. (Heřmanský, 2019)

V případě poznámkování se jednalo o jakési zaznamenávání komentářů, prozatímních interpretací a reflexí získaných dat (Heřmanský, 2019). „Poznámky totiž na jednu stranu komentují vytvořené kódy, případně jejich vzájemné vztahy, na stranu druhou pak předběžně interpretují analyzovaná data, a tvoří tak základ výsledné interpretace“ (Heřmanský, 2019, s. 436). Výše zmiňované postupy představují cestu k porozumění, neboť na jejichž základě se toto porozumění vyhotovuje (Heřmanský, 2019).

2.7 Výzkumná etika

Během samotného výzkumu bylo dbáno na dodržení veškerých etických aspektů výzkumu (Zandlová a Šťovíčková Jantulová, 2019). Aktéři byli obeznámeni se záměrem, podobou a trváním výzkumu již v oslovení pro účast, které bylo zasláno aktérům prostřednictvím e-mailu. (viz. příloha č. 2) Na základě poskytnutých informací mohli svoji účast na výzkumu řádně promyslet.

Na začátku narativního a polostrukturovaného rozhovoru byl účastník výzkumu požádán o informovaný souhlas, který byl zaznamenán na diktafon v ústní formě. Získaná data prošla anonymizací, tak aby se zamezilo jakékoli identifikaci aktérů výzkumu. Jedná se o proces, při němž byly jména aktérů výzkumu zaměněny za pseudonymy (Zandlová a Šťovíčková Jantulová, 2019).

Po přepisu veškerých rozhovorů do podoby doslovné transkripce se poskytnuté rozhovory odstranily z nahrávacího zařízení. Všichni aktéři byli seznámeni s případnou

možností přepsané rozhovory upravit podle svých požadavků. Rozhovory se řádně archivovaly, tak aby se zamezilo jakémukoliv zneužití jinou osobou.

3 Empirická část

3.1 Podoba neformálního dobrovolnictví

Na úvod představím rozmanité podoby neformální dobrovolnické činnosti, které se začaly vykonávat v souvislosti s pandemií covid-19, přesněji řečeno v období druhé vlny pandemie covid-19. Ta se datuje na území České republiky od podzimu roku 2020 (Kabrhelová, Vondra a Roček, 2020). Následně blíže popíšu různé aspekty, na které jsem se zaměřovala při zkoumání neformálních dobrovolnických aktivit. Každá neformální dobrovolnická činnost byla totiž značně specifická, a tak k dosažení co nejkomplesnějšího porozumění bylo potřeba, abych se věnovala nejenom podobám neformálního dobrovolnictví, ale také studiu intenzity samotného dobrovolnictví – v jaké době, kdy, kde bylo realizováno a hlavně na koho se tato pomoc zaměřovala.

V důsledku rozvinutí nejrůznějších podob neformálního dobrovolnictví, i mě samotnou zajímalo, jak dobrovolníci, se kterými jsem vedla rozhovory, neformálně pomáhali.

Neformální dobrovolnictví, které se stalo předmětem mého zkoumání reagovalo na aktuální situaci, ve které se Česká republika v dané době nacházela. Problémy, se kterými se musel stát potýkat během druhé vlny pandemie, se také promítly do podob poskytovaných dobrovolnických činností. Na úvod tak zmíním dobrovolnické činnosti, bez jejichž poskytování by se situace v období druhé vlny pandemie jen velmi těžce zvládla.

Mezi zmiňované podoby neformálního dobrovolnictví tak patřila dobrovolnická činnost, která se orientovala na pomoc seniorům nebo na pomoc v nemocnicích. Dobrovolnické aktivity, které se zaměřovaly na pomoc seniorům, sestávaly převážně z nákupů potravin a jejich dopravení do jednotlivých domovů. Vedle poskytnutí pomoci s nákupem se však některé dobrovolnice rozhodly nabízet i další formy pomoci, které se odvíjely od potřeb samotných seniorů. Prvotní záměr dobrovolnické činnosti tak spočíval v pomoci s nákupy, následně se však dobrovolnice dostávaly do pravidelnějšího kontaktu se seniory, při kterém blíže poznaly jejich potřeby. Mezi takovou neformální pomoc například lze zařadit i vyvenčení domácího mazlíčka, jak níže zmiňuje dobrovolnice Jana.

V neposlední řadě se někteří dobrovolníci zajímali také o psychické zdraví seniorů. V případě Jany se jednalo o pravidelný kontakt se seniory prostřednictvím mobilního zařízení, skrze které zjišťovala, jestli senioři nepotřebují nějakou pomoc. Pokud aktuálně nic nepotřebovali, snažila se alespoň o komunikaci se seniory pro jejich psychickou pohodu.

Senioři se stali vysoce ohroženu skupinou v důsledku šíření onemocnění covid-19. Proto se většina z nich raději uchýlila k izolaci, aby tak předešla jakékoliv možnosti nákazy. Následkem této izolace tak přišla řada seniorů o své každodenní sociální kontakty, které se uskutečňovaly tváří v tvář. Částečně se je podařilo nahradit pomocí telefonních zařízení nebo skrze online platformy (Armitage a Nellums, 2020).

„Vlastně jsem chtěla začít pomáhat během pandemie. No, a jak si bylo možné všimnout, hodně pomoci potřebovali právě senioři. A to byl i důvod, proč jsem právě této skupině chtěla pomáhat. A vlastně se to zakládalo na principu, že jsem obvolávala ty seniory, jestli nepotřebují třeba nakoupit kvůli covidu. Jestli nechtějí pomoc s nákupem nebo vyvenčit psa nebo cokoliv, popovídat si s nimi. Prostě cokoliv.“ (Jana)

Jak zmiňuje úryvek výše, pomoc byla značně různorodá, protože se odvíjela od potřeb samotných seniorů. Stálým prvkem se v tomto případě stala intenzita pomoci ze strany dobrovolnice. Této dobrovolnické činnosti se věnovala vždy tři dny z týdne a to po dobu měsíce dubna až do konce června roku 2021.

„Ty jsi se na začátku ptala, od kdy jsem pomáhala. Já jsem začala pomáhat od dubna do června 2021.“ (Jana)

Na pomoc seniorů se také zaměřila další dobrovolnice, u které se dobrovolnická činnost, stejně jako v případě Jany, zaměřovala na pomoc seniorům. Nicméně její dobrovolnická činnost nebyla tak různorodá. Konkrétně se rozhodla pro pomoc s nákupy potravin pro seniory. Následně tyto nákupy dopravovala až k seniorům domů. Jana i Karolína se věnovaly dobrovolnické činnosti vždy tři dny z týdne. Karolína se nicméně dobrovolnické činnosti začala věnovat mnohem dříve než Jana. Pro obě to však byla první zkušenost s neformální dobrovolnickou činností.

„No tak hlavně to bylo asi loňský jaro, jak byl ten celkový lockdown. Tak jsem vlastně rozjela takovou jako dobrovolnou činnost, jako nakupovala jsme seniorům potraviny a roznášela k nim domů, pro ně to bylo rizikový.“ (Karolína)

„Většinou jo, tak abych to asi tak nějak zprůměrovala, tak třeba tři dny v týdnu určitě. Někdy jako třeba víc a někdy třeba míň, ale tak průměrně tři.“ (Karolína)

„No, nebo dejme tomu, že od února až do nějakého května 2021.“ (Karolína)

„Ne, nevěnovala.“ (Karolína)

„Jako takovou pomoc jsem nikdy neprovozovala.“ (Jana)

K tomuto zjištění je vhodné připojit i nedávno uskutečnění výzkum ve Velké Británii, který podává souhrnné poznatky o dobrovolnictví v souvislosti s onemocněním covid-19. Studie v závěru podotýká, že mezi nejčastěji vykonávané dobrovolnické činnosti patřilo nakupování potravin potřebným a psychická pomoc. (Mao et al., 2021)

V rámci zkoumaného vzorku se další dobrovolnická činnost vykonávala na covidovém oddělení v nemocnici. Této neformální dobrovolnické činnosti se věnovaly dobrovolnice Zuzana a Tereza. Obě pomáhaly na rizikovém oddělení, kde se v té době léčili pacienti s onemocněním covid-19. Jednalo se o období, kdy nemocnice řešily problémy spjaté s vysokým počtem covidových pacientů, z čehož pramenily problémy se zajištěním zdravotní péče pro pacienty, neboť se nemocnice potýkaly s nedostatkem zdravotnického personálu.

Dobrovolnice také zmiňují fakt, že ani jedna do té doby neměla žádné zkušenosti z oblasti zdravotnictví. Zuzana se ve svém pracovním životě věnuje herectví, které určitou dobu nemohla naplno vykonávat v důsledku vládních opatření, zatímco Tereza je studentkou vysoké školy s humanitním zaměřením. Pro obě dobrovolnice to byla zcela nová zkušenost.

„Já jsem byla v nemocnici. A byla jsem tam vlastně jako dobrovolník od března do května 2021. Jednalo se o covidové oddělení, takže nějak dva a půl měsíce. A byla jsem vlastně jako dobrovolník na pozici ošetřovatele. Vlastně jako pomocná ruka sestřičkám.“ (Zuzana)

„V podstatě šlo o oční oddělení, nebylo to žádný „jipový“ oddělení ani žádný podobný „drasťárny“, ale bylo to oční, které fungovalo jako covidové oddělení, na které jsem nastoupila jako dobrovolník. A nejvíce se jednalo asi o práci s lidmi, netýkalo se to nějaké práce s léčivý nebo s něčím takovým, ale vyloženě práce s lidmi.“ (Tereza)

„Přes celý leden 2021.“ (Tereza)

Dobrovolnice měly také přibližně podobný čas výkonu své dobrovolnické činnosti. Obě během rozhovoru zmínily, že se v nemocnicích funguje na směny, které se týkaly i

samotných dobrovolnic. Avšak na rozdíl od zdravotnického personálu měly dobrovolnice tyto směny zkrácené na sedm nebo osm hodin.

„Já jsem pomáhala sedm hodin, jako dobrovolníci jsme to měli stanovené, přesně vymezený čas, jak dlouho budeme pomáhat, přičemž zdravotní sestry ty směny měly ještě delší.“ (Zuzana)

„Chodívala jsem dle svých časových možností, tedy to nebylo pravidelné, někdy to bylo dvakrát týdně a někdy třikrát, ale v tomto rozmezí se to pohybovalo.“ (Zuzka)

„Nejdříve jsem chodila každý den na osm hodin. Pak jsem chodila zhruba dva týdny, než ty sestry jako opět překonaly tu karanténu. A pak jsem tam začala chodit jenom na dopoledne, ale často jsem tam byla stejně osm hodin, bylo tam dost práce. A já chtěla pomoc sestrám. A chodila jsem tehdy tak třikrát týdně.“ (Tereza)

Stejně jako v případě předcházejících dobrovolníků reagoval i další dobrovolník na aktuální situaci. Vedle nedostatku zdravotního personálu to však byl také nedostatek zdravotních pomůcek, s čím chtěl dobrovolník pomoci. Proto se začal věnovat výrobě ochranných štítů a zakládačů, které pomáhaly švadlenkám při šití roušek. Podobně jako u výše zmíněných dobrovolnic, přivedla i Honzu situace do oblasti, se kterou dříve neměl žádnou zkušenost. Samotnému dobrovolnictví se věnoval, stejně jako dobrovolnice Zuzka, od začátku března do konce května roku 2021.

„Byly tady problémy, což asi všichni ví, nedostatek všeho, personálů, chyběly minimálně roušky nebo chyběly později vlastně ty ochranné štíty. Tak jsem dal dohromady 3D tiskárny. A začal jsem s tím, že budu dělat pro švadlenky, jsou takový zakládače. A začal jsem ještě dělat vlastně ochranné štíty.“ (Honza)

„Dejme tomu, tak tady se to zavřelo začátkem února, že jo, nějak tak. A měsíc byl určitě...podle mě od začátku března plus do konce té vlny...to bylo, co to je, konec května 2021 nebo začátek června, tak nějak.“ (Honza)

Tyto pomůcky daroval lidem nebo institucím především ve svém městě, ale některé se rozhodl věnovat i do okolních měst. V tomto městě dobrovolník bydlí a má tu i kamarády. Od některých z nich se dozvěděl, kde nutně ochranné pomůcky potřebují. V souvislosti s vládními restrikcemi se totiž dobrovolník musel vrátit zpět domů, kde se rozhodl vykonávat svoji dobrovolnickou činnost. Jak uvádí dobrovolník níže, tyto ochranné štíty

pomáhaly v několika nemocnicích, v kojeneckém ústavu nebo v organizaci, která se věnuje práci s autistickými dětmi.

„Především v mém městě, a pár míst bylo mimo, ale těch bylo třeba pět, šest míst mimo, ale především jako bylo tady.“ (Honza)

„Ale dával jsem to vlastně asi do čtyř, do pěti nemocnic tady v okolí, dával jsem to do jedné věznice, kde to tam potřebovali, dával jsem to do kojeneckého ústavu, a pak už to byli drobní lidi, kteří třeba...nebo jedna malá společnost nebo organizace, co pracuje vlastně s autistickými dětmi. Aby se mohli scházet, tak něco takového potřebovali a děti to taky potřebovaly, protože oni nevydrží v rouškách, tak vlastně pro ně tyhle štíty byly dobrý. No, a nakonec jsem dal nějaký přebytky...jsem dal do nějaký školy tady. Vlastně pak přes sociální síť jsem ty přebytky zprostředkoval.“ (Honza)

Moderní technologie sehrály důležitou roli při zprostředkovávání pomoci u dobrovolníka Honzy a také u dobrovolnice Veroniky. Její dobrovolnictví by bylo možné pojmenovat jako moderní způsob pomoci, neboť ke své pomoci využívala právě komunikační platformu Microsoft Teams. Tedy i přes omezení sociálních kontaktů vymyslela způsob, jak se mu co nejvíce připodobnit. Tato platforma umožňovala dobrovolnici zprostředkovávat živá cvičení jógy a protahovací cvičení, podle kterých cvičili její kamarádi.

„Jo, takže, vlastně já studuju fyzioterapii. Ted' jsem si dodělala, na začátku roku jsem dodělala kurz lektora jógy. A mám skupinu kamarádů, se kterými už dlouhou jezdím na tábor. No, a inspirovala jsem se lidmi, kteří začali cvičit v online prostoru, a nabídla jsem kamarádům, že můžeme společně cvičit, ale jako formou, že to nebude nic náročného. Takže žádný stojky a provazy a strašný posilování a takhle. Ale fakt jsem to chtěla spíš zaměřit na to, že si myslím, že lidi jsou hodně doma. Že asi třeba tráví víc času u počítače. A prostě víc sedí a nemají tolik toho přirozeného pohybu. Takže tak jako kombinuji dohromady nějaký to protahovací cvičení s tou jako jógou.“ (Veronika)

I v tomto případě lze zaznamenat určitou podobnost s již dříve zmíněným dobrovolníkem, konkrétně s dobrovolnicí Karolínou. Jedná se o období, po které obě dobrovolnice vykonávaly svoji dobrovolnickou činnost, neboť i Veronika se věnovala svojí dobrovolnické činnosti v rozmezí od února do května roku 2021. Podobně to také bylo v případě dobrovolníka Honzy, který započal dobrovolnickou činnost o měsíc později, avšak skončil stejně jako zmíněné dobrovolnice.

Určitým vysvětlením této shody by mohl být fakt, že dobrovolníci byli studenti vysoké školy, kterým se v důsledku vládních nařízení v zmíněném období naskytlo více volného času. Mezi tyto vládní nařízení totiž patřilo i mimo jiné uzavření vysokých škol a omezení sociálních kontaktů mezi lidmi pro zmírnění šíření nákazy covid-19. Postupně se však situace každým měsícem zlepšovala, a tak se také aktivity spjaté s dobrovolnictvím začaly pomalu ukončovat. Dalším důvodem k ukončení dobrovolnictví mohly být vysokoškolské povinnosti, neboť v tomto měsíci probíhalo u studentů zkouškové období.

„Ne, mě to až teďka trklo jako začátkem tohohle roku jako kalendářního. Protože do té doby to moc neřešili kamarádi a neptali se na ty věci. Až vlastně teďka, prostě někdy, nevím, třeba v únoru to začali řešit, a tak jsem jim to navrhla. A je to takový, že třeba občas prostě nemůžu, tak to zruším nebo tak.“ (Veronika)

Dobrovolnice cvičila s kamarády třikrát do týdne, a to po dobu jedné hodiny.

„Třeba my cvičíme sobota...ne, ve středu, ve čtvrtek a v neděli večer“ (Veronika)

Používání platformy nesloužilo pouze ke zprostředkování cvičení, ale také k udržení si určitého sociálního kontaktu. Dobrovolnice tak například zmiňovala, že cvičení přinášelo kamarádům radost v tak náročném období, jakým byla pandemie covid-19. V tomto období se snažila být pro kamarády psychickou oporou, a proto, pokud někoho něco trápilo, mohl si o tom s dobrovolnicí popovídat.

Jak už bylo výše zmíněno, tak také dobrovolnice Jana poskytovala tento druh pomoci, jen se zaměřovala na jinou věkovou kategorii. Dobrovolníci využíváním mobilních zařízení nebo komunikačních platforem napomáhali příjemcům pomoci udržet duševní pohodu. To také dokládá výzkum (Armitage a Nellums, 2020).

„Jo, jo, jo, jakože...pár lidí. Nebo oni většinou jsou takoví, že jsou rádi, když se cvičí, že mi třeba říkají, že se na to těší. Tak spíš je to takový jako příjemný, že a takový hezký, že se lidi k tomu rádi vrací. Že z toho mají jako radost. A když jsem na to jednou zapoměla. Tak všichni úplně, jeřda prostě, a my dneska nebudeme cvičit, a co se děje a takhle...“ (Veronika)

I když se v mém případě jednalo o účelový výběr vzorku, nelze na závěr nezmínit, že je ve vzorku značná převaha dobrovolnic. Nicméně tento výsledek není nikterak překvapivý. Bylo totiž zjištěno, že ženy se během pandemie covid-19 výrazně více angažovaly do dobrovolnických činností než muži (Andersen et al., 2022).

3.2 Důvěra v druhé lidi

Důvěra v druhé lidi představuje významnou složku sociálního kapitálu, která ulehčuje kooperaci mezi jednotkami společnosti a usnadňuje fungování v rámci této společnosti (Stachová, Bernard a Čermák, 2009). Důvěra v druhé lidi má své nezastupitelné místo při zkoumání fenoménu dobrovolnictví. Právě důvěra v druhé lidi představuje podstatný prvek pro výkon dobrovolnické činnosti. (Brown a Ferris, 2007)

Pozornost se soustředila při zkoumání výkonu dobrovolnické činnosti během pandemie covid-19 na generalizovanou důvěru (Maraviglia, Sciolla a Wilson, 2021), tedy na důvěru, kterou pociťuje jedinec k druhým lidem, neboli k lidem uvnitř společnosti, které sám osobně nepozná (Stachová, 2005). Dobrovolnická činnost se totiž často nezaměřuje pouze na pomoc blízkým a důvěrně známým jedincům, ale vykonává se i pro neznámé příjemce pomoci, a tak je při výkonu dobrovolnické činnosti tento typ důvěry podstatný (Maraviglia, Sciolla a Wilson, 2021). U jedinců, kteří mají silnější důvěru, je vyšší šance k započatí dobrovolnické aktivity a v pokračování této činnosti než u jedinců s nízkou důvěrou (Bekkers a Bowman, 2009). Pomoc se může uskutečňovat i v rámci určité sociální skupiny. V tomto případě mluvíme o důvěře, kterou pociťujeme k těmto jedincům, jako o důvěře partikularizované. (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011)

V této části se snažím porozumět tomu, jak důležitá byla důvěra v druhé lidi pro výkon neformálního dobrovolnictví v období pandemie covid-19. Při analýze jsem se soustředila na téma, které vychází ze zkoumání důvěry dle Sedláčkové (2006), zajímala jsem se tedy o to, jak sami dobrovolníci vnímají svoji důvěru k druhým lidem. Dále jsem se zaměřovala na promluvy, kdy se o důvěře nehovořilo, ale přesto se jednalo o projev důvěry.

Vyšší míra důvěry vůči druhým lidem nebo vůči vládě byla zaznamenána u těch, kteří vykonávali jakoukoliv podobu dobrovolnické činnosti v období pandemie covid-19 (Abrams et al., 2020). Generalizovaná důvěra tak představuje důležitý prvek pro zapojení do dobrovolnických aktivit (Putnam, 2001).

3.2.1 Podoba generalizované důvěry

Generalizovaná důvěra se definuje jako důvěra k osobám, které osobně nepoznáme (Stachová, 2005). V kontextu dobrovolnictví se více uchylují k dobrovolnické činnosti jedinci, kteří věří lidem kolem sebe (Putnam, 2001). U některých jedinců lze vnímat jejich silnou důvěru ještě před zahájením samotné činnosti (Hovmand a Svendsen, 2017). To se

projevilo i u dobrovolníka Honzy, z jehož odpovědí bylo znát, že by byl ochoten pomoci komukoliv, a to za jakékoliv situace, což vypovídá o jeho silné důvěře k druhým lidem. Jeho důvěra k ostatním lidem se osvědčila i v období pandemie, kdy začal pomáhat zcela neznámým lidem.

„Ale prostě, když jsme těm lidem šel pomoc, tak jako nezjišťoval jsem jako reálně, jestli třeba s těmi dětmi, třeba handicapovanými dětmi fakt pracují. Prostě jsem jim věřil, že to tak je, že jo. Lidem se má pomáhat kdykoliv a kdekoliv, toho se držím.“ (Honza)

Při zkoumání důvěry v druhé lidi se uplatňuje společenská teorie (Sedláčková, 2006). Přesněji řečeno podle výsledků studie dle Sedláčkové (2006) odpovídá tato teorie nejvíce pro české prostředí. Podle teorie se důvěra zkoumá prostřednictvím posouzení aktuálního stavu v zemi, posouzením mezilidských vazeb a skrze institucionální důvěru (Sedláčková, 2006). Jednoduše lze tvrdit, že čím vyšší spokojenost, tím vyšší úroveň generalizované důvěry (Sedláčková a Šafr, 2008).

U neformálních dobrovolníků se projevovala jejich nespokojenost s aktuální situací. Dobrovolníci hodnotili negativně politickou situaci, jejíž příčinu viděli v nepromyšlených vládních krocích. Podle jejich názoru si vláda nevedla v boji proti onemocnění covid-19 nejlépe. Za příklady byly zmiňovány potíže s nedostatkem zdravotního materiálu, zdravotního personálu nebo nesrozumitelnost vládních nařízení.

„Byly tady problémy, což asi všichni ví, nedostatek všeho, všechny personály, chyběly minimálně roušky nebo chyběly později vlastně ty ochranný štíty.“ (Honza)

„Ale...jako myslím si, že ten hlavní problém byl v tom nebo je v tom, že jsou ty nařízení hrozně chaotický, jsou komunikovaný špatně. Takže prostě běžného člověka už to potom roce úplně vytáčí, protože takhle to prostě nemá být, no. Takže spíš jsem z toho už taková prostě trochu frustrovaná z toho, jak oni to řeší.“ (Jana)

Zároveň se projevovala u dobrovolníků nedůvěra v ústavní instituce. Tuto nedůvěru začali dobrovolníci pociťovat v souvislosti s činností ústavních institucí během pandemie covid-19. To odpovídá pojetí institucionální teorie, podle které se důvěra či nedůvěra odvíjí od činnosti samotných institucí (Sedláčková, 2012). Dobrovolníci zmiňovali jednotlivé příklady, které způsobily jejich institucionální nedůvěru. Blíže se tomuto tématu budu věnovat v následující části.

„Jako důvěru jsem v ně asi úplně neměla, protože vlastně na té důvěryhodnosti ubírá to, jakým tempem vlastně se ty osoby v tom vedení jako mění. A vlastně, co se tam děje. A nějaká pravdomluvnost nebo něco takového.“ (Karolína)

Dále se do úrovně generalizované důvěry promítá to, jak se k sobě lidé navzájem chovají. V kontextu krize si dobrovolníci všimli negativní proměny chování mezi lidmi. Nejistoty, které doprovázely toto období, tak způsobily negativní následky. Zajímavé je, že dobrovolníci si uvědomovali rizika spojené s pandemií covid-19 a její důsledky, ale jejich chování k druhým to v takové míře nezasáhlo.

„Jo, to určitě vnímám hodně takové to odcizení, odtazení se člověk od člověka navzájem. Je v tom obava, je v tom strach, je v tom přesně ta nedůvěra, i se mi často stalo, že se lidi bezdůvodně napadají, že jsou na sebe sprostí nebo nepříjemní. Já sama jsem zažila nesmyslný výpadky lidí.“ (Zuzka)

„Já jsem taky nad tím už přemýšlel, ale podle mě jako jiný věci než to, že se bojíš o zdraví, o svoji nějakou budoucnost, tak tě to vlastně nějak víc nezasáhne. Takže já se choval jinak furt stejně.“ (Honza)

Úroveň důvěry vůči druhým lidem by měla být u dobrovolníků nízká, pokud se budeme řídit získanými daty. To se však neprokázalo. U níže zmíněných dobrovolníků tak důsledky pandemie žádným způsobem nezasáhly jejich důvěru k druhým lidem, která se projevovala například skrze lásku k lidem.

„A sama já, myslím si, to jako nezměnilo, ve mně nějaká důvěra v lidi je, protože já mám lidi ráda, akorát si myslím, že to teď bude všechno chtít čas, než se to zahojí.“ (Zuzka)

„Já jsem paradoxně v tomhle dost důvěřivý člověk, no jakože, jako hodně, někdy až moc. A to i v pandemii. Já důvěřuji druhým.“ (Karolína)

Do důvěry k druhým se promítl také fakt, že v období, kdy docházelo k omezování sociálních interakcí mezi lidmi, se naopak dobrovolníci pravidelně setkávali s druhými během výkonu dobrovolnické činnosti. Podle zjištění jsou to právě běžné sociální interakce mezi lidmi, které pozitivně působí na generalizovanou důvěru (Sivesind, Pospíšilová a Frič, 2013).

„Já důvěru v druhé lidi jako mám, neměla jsem nějaký problém s důvěrou nikdy, dokonce ani teď. Já obecně druhým lidem věřím. Asi to bylo i kvůli tomu, že jsem hodně pracovala s lidmi v covidu.“ (Jana)

Během dobrovolnické činnosti, která se zaměřovala na výrobu zdravotních pomůcek, se mezi dobrovolníkem a příjemcem pomoci budoval určitý typ důvěry. Jednalo se o kolektivní důvěru, o které se mluví v případě, že se jedinec dostává do opětovné sociální interakce s určitými lidmi bez toho, aby se mezi nimi vybudovalo nějaké intenzivnější pouto (Patterson, 1999 cit. dle Sedláčková, 2012). Při této podobě pomoci se dobrovolník setkával s příjemcem pomoci, ke kterým si však nevytvořil intenzivnější vztah.

„Asi tak, že jsem jim ty zdravotní pomůcky donesl vždy v tu dobu, kdy jsme se domluvili. Jako já jsem jim to prostě předal a to bylo vše, jako prostě udělal jsem nějakou část a šel to předat, pak další a předal jsem to dalším na seznamu. Jako někdy se stalo, třeba že jsem zašel do nemocnice se štítý vícekrát, protože to potřebovali.“ (Honza)

3.2.2 Podoba partikularizované důvěry

V souvislosti s výkonem neformální dobrovolnické činnosti se objevil i další typ důvěry. Tato důvěra se označuje jako důvěra partikularizovaná (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011). S touto se setkáváme u příslušníků dané sociální sítě (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011). Partikularizovaná důvěra bývá pocíťována například k rodinným příslušníkům, k známým nebo k sousedům (Newton a Zmerli, 2011).

V prvním případě má partikularizovaná důvěra podobu důvěry, která se pocíťuje směrem ke kamarádům, které dobrovolnice již nějakou dobu důvěrně pozná. Dobrovolnice také poznamenala, že je velmi nedůvěřivá k cizím osobám. To by mohl být důvodem, proč se její dobrovolnická činnost orientovala právě na okruh kamarádů.

„Já bych řekla, že jsem hodně důvěřivá k lidem, které znám. Pokud někoho znám a pustím si ho do svého osobního prostoru nebo nějak do svého života, tak mám tendenci těm lidem důvěřovat. Ale myslím si, že jsme na druhou stranu jako dost nedůvěřivá k lidem, co jsou pro mě úplně cizí.“ (Veronika)

Důvěra mezi dobrovolnicí a příjemcem pomoci se vybudovala až do podoby silné partikularizované důvěry. Při dobrovolnické činnosti se tato důvěra projevovala skrze zapnuté kamery na počítačích, přesněji řečeno při cvičení nikdo nepocíťoval strach z pohledů druhých.

„Myslím si, že jako kolem těch 20 až k nějakým těm skoro 30 osob, to tak jako asi bude. On je to takový tábor, on je to takový, já jsem řekla, že jsou to kamarádi z tábora, ale on je

to prostě takový jako kemp, na který jezdíme. Já tam jezdím asi osm let. Docela už dlouho se známe.“ (Veronika)

„Oni si ty kamery zapnou, protože jim můžu dát zpětnou vazbu, protože oni prostě, i když to předvedu a popíšu, tak někteří lidi neví. Já vím, když někdo takhle online cvičil pro různé lidi, tak oni si často nezapnuli kamery, že se báli. Tak jsem ráda, že oni ano.“ (Veronika)

Důvěra jako taková se zakládá na vzájemné vazbě (Sedláčková, 2012). Pokud se jedinci dostávají do pravidelného vzájemného kontaktu, má to také dopad na jejich důvěru. Tento způsob interakce představuje tu nejméně náročnou cestu k jejímu vzniku. Důležitý je také fakt, že se tito jedinci nějak poznají, a tak dokážou předvídat, jak bude jednat opačná strana v budoucnosti. (Offe, 1999)

Mezi zdravotnickým personálem a dobrovolníky se vybuchovala partikularizovaná důvěra během výkonu jejich dobrovolnické činnosti. V důsledku této důvěry tak mohly dobrovolnice vykonávat úkony, které se pojí s určitým dosaženým stupněm zdravotnického vzdělání.

„Asi ne. Já si myslím, že ne, jako tam vyloženě nikdy nebyl jako problém z té strany, že bych tam něco nemohla vykonávat nebo... oni naopak byli vždycky tak vstřícní. Jako oni už mě za tu dobu nějak poznali. Věděli třeba, čeho se bojím nebo co mi jde.“ (Zuzka)

„Když jsem se učila měřit tlaky těm pacientům, tak jsem se bála, abych jim neublížila jenom tím, že jim na tu ruku nandám tlakoměr.“ (Zuzka)

Partikularizovaná důvěra se vyskytuje mezi osobami, které se určitým způsobem vzájemně poznají (Newton a Zmerli, 2011). V důsledku této známosti, tak bylo umožněno dobrovolníkovi podávat příslušné léky, pomáhat s resuscitací nebo nahlédnout do zdravotní dokumentace pacienta. A to i přesto, že dobrovolník neměl příslušné vzdělání. Sestřičky tak musely pocíťovat silnou důvěru směrem k dobrovolnici.

„A ty teď vidíš to, že děláš tu resuscitaci.“ (Tereza)

„Ono záleželo pak na těch sestřích, třeba tím, že mě tam ty sestry znaly, tak mě pustily do mnohem větší jako práce, jako pustily mě do dokumentace se podívat, co vlastně jednotlivým pacientům je, mimo teda covid, protože většina z nich tam ležela s covidem, ale měli k tomu další onemocnění, který v podstatě covid akorát podpořil, no.“ (Tereza)

„I kdybych studovala zdravotní školu, střední, tak mě stejně nepustí k manipulaci s léky. Ale řekněme, že ty sestry byly tak hodný, že mě jako takový ty věci jako dát někomu Ibalgin prostě, když je mu zle, tak tě k tomu jako pustí. Záleží zase na těch sestrách.“
(Tereza)

Jak už bylo výše zmíněno, generalizovaná důvěra se určuje skrze tři determinanty (Sedláčková, 2012). I když bylo hodnocení dobrovolníků těchto determinantů negativní, přesto se u nich projevila silná důvěra k druhým lidem. U dobrovolnice Terezy tomu bylo právě naopak. Vnímala, že pandemie covid-19 ovlivnila vzájemné chování mezi lidmi, kteří jednají jiným způsobem než před pandemií covid-19. Pociťuje jakýsi strach směrem k neznámým lidem.

„Je to spíš o tom, že dneska jsem hodně opatrná na to, komu začnu věřit, protože přeci jenom, jak říkám, doba je zametaná, lidi jsou zmatení. A jsou z toho prostě někdy zbytečně nepříjemní, někdy zbytečně přehánějí.“ **(Tereza)**

Zároveň v souvislosti s pandemií nehodnotí pozitivně ani nastalou politickou situaci, což se také projevilo v její nedůvěře vůči ústavní instituci.

„Že my přijde, že v některých sférách té vládě vyhovuje, že je to takhle. A nechce se vracet jako do nějakého řekněme před rokem a půl normálu, co tady byl.“ **(Tereza)**

„No, takže důvěra časem postupně klesá, to je jako bych mohla vyvolávat další příklady toho, co naše vláda mohla a neudělala. Nebo co pokazila cestou jako.“ **(Tereza)**

V určitém případě lze poznamenat, že se partikularizovaná důvěra stala jakýmsi důsledkem nedůvěry v druhé lidi v souvislosti s krizí způsobenou onemocněním covid-19. Mimo jiné však tento typ důvěry potřebuje určitý čas, nevzniká ze dne na den, ale prostřednictvím konkrétních zkušeností s lidmi (Stachová, Sýkora a Matoušek, 2011). Proto se partikularizovaná důvěra pociťovala k osobám, které již nějakou dobu dobrovolník poznal.

„Takže momentálně mám kolem sebe okruh lidí, kterým věřím, ale není to okruh lidí, který si vybuduji kolem týdne, ale jsou to lidi, který znám minimálně půl roku, kterým věřím.“
(Tereza)

Partikularizovaná důvěra se mohla vybudovat i směrem od pacientů k dobrovolníkům jako v případě Terezy. Důvěra nabyla takové podoby, že způsobila drobnější obtíže při výkonu dobrovolnické činnosti. Pomáhat v nemocnici mohli v období pandemie i jedinci

bez zdravotnického vzdělání. To si však pacienti nemuseli uvědomovat, a tak nabyli dojmu, že se jedná o zdravotnický personál, který disponuje určitou znalostí.

„Takže odtud bych řekla, že jednak to jako mládí. A potom to, že jsme relativně komunikativní člověk. A s těmi lidmi jsem chtěla trávit hodně času, takže určitě osobní přístup toho, že se těm pacientům někdo věnuje, takže tím jsem si získala důvěru toho, že pacienti pak jako mě znali, viděli mě rádi. Na druhou stranu jsem v některých vzbudila až přehnanou důvěru. A začali se mě ptát na otázky, na které jsme neznala odpověď.“ (Tereza)

3.2.3 Podoba vertikální důvěry

V souvislosti s výkonem neformální dobrovolnické činnosti byla upozorována u dobrovolnic také vertikální důvěra. Tato důvěra se vyskytuje ve spojení mezi výše postavenými osobami a níže postavenými osobami, které můžeme pozorovat například ve skupině nebo v rámci instituce. (Bernoux a Servet, 1997 cit. dle Sedláčková, 2012) Tuto důvěru pociťovaly dobrovolnice směrem k zdravotnímu personálu v nemocnici.

„Co se týče nějakých třeba provozních věcí v práci. Nebo když jsem dělala třeba dobrovolnici. Tak jsem věřila těm lidem, které jsem neznala, co se týkalo jako profesních věcí nebo nějakých jako řekněme lékařských úkonů, tak jsem těm lidem věřila, protože jsem věřila, že vědí, co dělají, protože to už nějakých dvacet let dělají, takže tam jsem jim určitě věřila.“ (Tereza)

„Protože lékaři chodí pouze na vizity, případně ty léky píšou pacientům, které potom stejně podávají sestřičky, takže takhle. Ty sestřičky a lékaři věděli, co dělat, jak pomoc pacientům. Vlastně jako já jsem byla pomocná ruka sestřičkám.“ (Zuzka)

3.3 Důvěra v instituce

Důvěra v instituce je považovaná za jednu ze složek sociálního kapitálu, která napomáhá jednání a vzájemné kooperaci v rámci společnosti (Stachová, Bernard a Čermák, 2009). Skrze tuto kategorii jsem se snažila porozumět tomu, jakou roli sehrála důvěra v důležité instituce v období pandemie covid-19.

Při zkoumání generalizované důvěry nelze opomenout ani institucionální důvěru, neboť oba tyto typy jsou vzájemně provázané (Rothstein a Stolle, 2008). Pokud se občané setkávají s objektivní a počestnou činností státních a vládních institucí, tak se to promítne na rozmachu sociální důvěry v druhé lidi (Stachová a Čermák, 2010). Jestliže občané nepociťují

důvěru k nejdříve postaveným, nemohou pociťovat důvěru ani k druhým lidem (Rothstein a Stolle, 2008).

Výzkumy, které se věnují měření důvěry v rámci jednotlivých zemí, do svých výsledků nezapomínají promítnout historické hledisko. Nejenom Česká republika si v sobě nese pozůstatky komunistického režimu, ale také řada dalších střeoevropských a výchoevropských zemí. Rozdíl mezi zeměmi, které nebyly zasaženy komunistickým režimem a těmi, které byly, se projevuje v nižších hodnotách institucionální důvěry (Padgett, 1999). Například pro české prostředí přišli se zajímavým zjištěním, podle kterého přivádí jedince s nízkou institucionální důvěrou k dobrovolnictví právě politický nesouhlas (Sivesind, Pospíšilová a Frič, 2013).

3.3.1 Projevy důvěry vůči vládě

Tématu důvěry v období krize se zabýval i provedený výzkum, jehož výsledkem bylo zjištění, že pokud jedinci nedůvěřují vládě, projevuje se to v jejich chování, přesněji řečeno se tito jedinci neřídí platnými vládními opatřeními a nepostupují podle doporučení k zamezení rizika nákazy (Blair, Morse a Tsai, 2017). Institucionální důvěru vyjadřovali dobrovolníci při poskytování dobrovolnické činnosti skrze dodržování vládních nařízení.

„Aby to bylo v roušce, aby to bylo s nějakým rozstupem, abychom si nevím, netřáslí rukama. Když jsem se viděl s tím člověkem jako na dálku, že jsme byli kus od sebe. A já jsem to třeba položil na zem, nevím. Když jsem to vezl do nemocnice, tak jsem se setkal s těmi lidmi vlastně nebo s těmi kompetentními osobami vlastně před nemocnicí. A udělali jsme to tak, že jsem ty krabice vlastně položil na schody. Oni stáli nahoře, já dole, a povídali jsme si. A jak jsem odešel, oni si to vzali.“ (Honza)

Dodržováním vládních nařízení se tak vyjadřovala důvěra ve vládní úkony. Výkon dobrovolnické činnosti se provozoval v souladu s vyhlášenými opatřeními, jakými byla například povinnost nošení roušek nebo dodržování vymezené vzdálenosti.

„Fakt jsme dodržovali všechny možný jako... měli jsme hygienický rukavice, roušky samozřejmě, tak nějak udržovat si co nejvíce odstup, že třeba, já nevím, položíme to jako ke dveřím, abychom přišli s těmi lidmi jako co do nejmenšího styku, abychom je jako nenakazili.“ (Karolína)

„Jasně, vše jsem dodržovala. Jako roušky, dezinfekce a nosila jsem rukavice.“ (Jana)

„Prostě jsem dodržovala nařízení kvůli druhým.“ (Tereza)

3.3.2 Podoby nedůvěry v ústavní instituce

Ze získaných dat vzešlo, že důvěra či nedůvěra v určité instituce odpovídá institucionální teorii. Podle této teorie se důvěra vůči institucím odvíjí od jejich jednání. Důvěru pocítují jedinci k institucím, které řádně vykonávají to, k čemu byly určeny. Naopak instituce, které nepracují, tak jak by měly, způsobují u lidí nedůvěru. (Sedláčková, 2012) U ústavních institucí se důvěra odvíjí od toho, jak tyto instituce fungují nebo jak zvládají naplňovat požadavky společnosti (Easton, 1965 cit. dle Sedláčková, 2012).

Do nedůvěry ve vládu se tak promítly problémy, které byly způsobené šířením onemocnění covid-19. Vláda byla postavena před řadu problémů, které se týkaly například zajištění dostatečného počtu zdravotního materiálu nebo zdravotního personálu. S řešením vzniklých problémů měla však vláda dlouhou dobu potíže. U dobrovolníka to vzbudilo pocit, že danou situaci neřeší ti, kteří k tomu byli občany zvoleni.

„Prostě jsem se rozhodl, že musím vlastně přispět nějak do té situace, co tady nastala, že jo. Byly tady problémy, což asi všichni ví, nedostatek všeho, všechny personály, chyběly minimálně roušky nebo chyběly později vlastně ty ochranné štíty. A vláda se tomu úplně nijak nevěnovala podle mého názoru.“ (Honza)

V institucionální důvěře se odráží „spokojenost s ekonomickou a politickou situací v zemi“ (Sedláčková a Šafr, 2008, s. 224). Pandemie covid-19 zasáhla i českou ekonomiku. Česká vláda v důsledku výdajů spojených s pandemií covid-19 navyšovala státní dluh (Frait, Komárková a Szabo, 2021). Zároveň vyhlašovala příslušné kroky k vyřešení krize, které spíše vzbudily nedůvěru vůči ní samotné. Dobrovolnice se vyjadřovala k tématům zdravotnictví, se kterými byla v pravidelném kontaktu během dobrovolnické činnosti. Proto v rozhovoru zmínila například vybudování polní nemocnice. Podle jejího názoru tu totiž byla možnost využití bezplatné nabídky, čím by se tyto finance ušetřily. Vláda však při tomto nápadu neuvažovala do budoucna, kdo by případně tuto nemocnici obsluhoval při nedostatku zdravotního personálu.

„Stejně jako prostě zřízení polní nemocni v Praze-Letňany. To jsou zase utopený peníze. Mohla být zadarmo v O2 aréně, všichni věděli, že byl nedostatek sester už před nějakou jako pandemií, ale zřídit polní nemocnici bez personálu, byl prostě nejlepší nápad, že jo. Ještě více se zadlužit, proč ne. Já chápu, že jsou schopní lidi, kteří jsou schopni naučit se ty činnosti nebo jsou dobrovolníci, kteří jsou schopni naučit se ty činnosti, co můžou dělat.“

Ale pořád to nejsou zdravotní sestry, pořád já jako dobrovolník nemůžu přijít a podat pacientovi nějaký lék. Takže to je další projekt, který mi nedává smysl.“ (Tereza)

V období pandemie panoval také pocit nedůvěry vůči vládě, která podle dobrovolnice nezacházela s občany, tak jak by měla. Institucionální nedůvěra se tak projevovala nedůvěrou vůči informacím, které se pojily s onemocněním covid-19. Jak zmiňuje úryvek níže, dobrovolnice měla pocit, že počty nakažených pacientů nejsou pravdivé. To poukazuje na její nedůvěru, která byla pocíťována v ústavní instituci.

„Všichni jsou prostě zmateni a jsou jako cíleně mateni tou vládou, aby nikdo neviděl to, co se děje v pozadí. Ať je to ve věcech zdravotnictví, kdy mně nepřijdou ani reálný ty čísla, co se teď udávají. Já vím, že vysvětlují jak to počítají, ale mně to prostě nepřijde reálný, abychom se dostali z nějakých extrémních čísel najednou do doby, kdy covid skoro zmizel.“ (Tereza)

Ze studie Stachové a Čermáka (2010) vzešlo, že pro české prostředí odpovídá pro studium institucionální důvěry definice institucionální teorie. To bylo pozorováno i v datech.

Dále dobrovolníci hovořili o nedůvěře k vládním a státním představitelům. Zde je nutné podotknout, že existuje jakási vzájemná provázanost mezi „osobní důvěrou a poziční důvěrou“ (Sztompka, 1999, s. 48). Jednoduše řečeno, s určitým postavením se pojí určitá důvěra. Tato důvěra se však může proměnit v závislosti na osobě, která danou pozici vykonává. Pokud k dané osobě nepocíťujeme důvěru na základě jejího chování, promítne se to negativně do důvěry v danou pozici. Důvěra, která se pojí s určitým postavením, může dorůst až v důvěru v danou instituci. (Sztompka, 1999) Ztráta důvěry v představitele vlády byla způsobena osobami v řídicích funkcích a jejich chováním během pandemie covid-19.

„Jako důvěru jsem v ně asi úplně neměla, protože vlastně na té důvěryhodnosti ubírá to, jakým tempem se vlastně ty osoby v tom vedení jako mění. A vlastně, co se tam děje. A nějaká pravdomluvnost nebo něco takového. Důvěřovat nějakému ministru je těžké.“ (Karolína)

Další ústavní institucí, ke které byla pocíťována nedůvěra, se stala instituce prezidenta. Podle Sedláčkové (2012) zaznamenáváme u důvěry vůči prezidentovi konzistentní charakter a určitě patří mezi ty, kterým občané důvěřují nejvíce. Do důvěry vůči prezidentovi se však podle průzkumů promítla pandemie covid-19 (Červenka, 2020b, 2021). Zatímco před vypuknutím pandemie, přesněji řečeno v lednu roku 2020, důvěřovalo prezidentovi

nadpoloviční počet dotázaných (Červenka, 2020a), v souvislosti s vypuknutím onemocnění začala důvěra postupně klesat (Červenka, 2020b). V mnou zkoumaném období druhé vlny pandemie pocítovala důvěru k prezidentovi méně než třetina dotázaných (Červenka, 2021). Opět i v tomto případě došlo ke splynutí důvěry v osobu prezidenta a důvěry v instituci, v jejíž čele stojí (Sztompka, 1999). Do důvěry k prezidentovi se tak promítla jeho nižší angažovanost v tomto období, jak to vnímá dotázaná dobrovolnice.

„Stejně tak jako bych řekla nečinnost našeho prezidenta. Neříkám, že musím vidět prezidenta každý den, ale když by podával jednou za čtrnáct dní nějaké prohlášení ve smyslu: „Lidi držte se, vím, že je to těžký, ale všichni děláme, co můžeme.“ Jako mně by to stačilo. Jenom vědět, že se o to jako zajímá, že projevuje nějakou snahu. On se jako hlava státu určitě nechoval v pandemii.“ (Veronika)

3.3.3 Podoby důvěry v demokratické instituce

Předchozí kategorie se zabývala nedůvěrou v ústavní instituce v období pandemie covid-19. Nicméně i přes nedůvěru ve významné demokratické instituce se dobrovolníci vyjádřili směrem k důvěře ve státní instituce. V tomto případě se do jejich důvěry promítla činnost příslušných institucí v období pandemie. Dobrovolníci vnímali aktivní zapojení policie, armády nebo Ústavního soudu v období pandemie covid-19. Jejich činnosti hodnotili velmi kladně.

„Třeba myslím si, že dobře fungoval v krizi Ústavní soud, který jako kontroloval tu vládu. To bylo vidět v tom zpochybnění těch vyhlášení. Že to není oprávněné.“ (Zuzka)

V období pandemie covid-19 si důvěru udržely instituce, u kterých se mluví o jejich nestrannosti. Tedy důvěra vůči institucím, které se politicky neangažují (Rothstein a Stolle, 2008). V souvislosti s řešením krize způsobené onemocněním covid-19 stály v centru důvěry bezpečnostní složky (Tabery a Pilnacek, 2020).

„V těch nemocnicích pomáhala taky armáda nebo někde zase policie. Že si člověk řekl, že tyto složky tu mají svoje místo. Že jsou tu od toho, aby pomáhaly, a ony fakt pomáhaly.“ (Tereza)

„No jako v instituce jakoby tu důvěru mám jako furt, když jako nevezmu teď ty vládní, třeba ty záchranný složky, nějaký ty pomocné organizace, co pomáhají vlastně těm, myslím policii a tak... všechno tohle, tak tam tu důvěru mám pořád, že jo. Ty instituce odvedly velkou věc v tom covidu.“ (Honza)

3.4 Sociální sítě neformálních dobrovolníků

Poslední část se věnuje sociálním sítím neformálních dobrovolníků. Prostřednictvím této kategorie jsem se snažila blíže porozumět tomu, na koho se soustředila dobrovolnická činnost v období pandemie covid-19. Tedy jestli dobrovolníci pomáhali v rámci svých neformálních sociálních sítí nebo i mimo ně, a jakou roli sehrály jejich sociální sítě. Na samotném závěru ještě rozeberu, jak se sociální sítě dobrovolníků proměnily během dobrovolnické činnosti.

Bakalářská práce se snaží porozumět neformálnímu dobrovolnictví během pandemie covid-19, proto se moje pozornost soustředila hlavně na neformální sociální sítě. Do neformálních sociálních sítí patří známé nebo blízké osoby (Sabatini, 2009; Stachová, Bernard a Čermák, 2009). Analýzou těchto neformálních sociálních sítí jsem se zaměřila na dobrovolnické činnosti, které se orientovaly na kamarády.

3.4.1 Podoba neformálních sociálních sítí v kontextu neformálního dobrovolnictví

Podstatnou roli při výkonu dobrovolnické činnosti sehrály neformální sociální sítě samotných dobrovolníků, které buď stály na počátku jejich dobrovolnické aktivity, nebo je využili dobrovolníci během dobrovolnické činnosti. V prvním případě se dobrovolnická činnost začala vykonávat v důsledku vybidnutí ze strany přátel z neformální sociální sítě dobrovolnice. Právě vybidnutí k dobrovolnictví bývá nejčastějším důvodem k započetí dobrovolnické činnosti (Independent sector, 2002 cit. dle Wang, Mook a Handy, 2017). Zároveň se však neformální dobrovolnická činnost zaměřovala na pomoc dlouholetým kamarádům.

Vztah mezi dobrovolníkem a jeho přáteli se opírá o pevné vazby. Na tomto principu se zakládá svazující sociální kapitál (Putnam, 2001), který charakterizují blízká spojení (Šafr a Sedláčková, 2006). S tímto sociálním kapitálem se pojí silná partikularizovaná důvěra (Torpe, 2003). To odpovídá i předchozímu zjištění u zmíněné dobrovolnice. Kdy se dobrovolnická činnost, která se soustředila na pomoc kamarádům, opírala o silnou důvěru.

„Mám skupinu kamarádů, se kterými už dlouhou jezdím na tábor. A oni se mě právě ptali, když studuju fyzioterapii, jestli nepoznám cviky na doma. A tak jsem dostala nápad, že začnu s nimi online cvičit.“ (Veronika)

V druhém případě se důvodem pro započetí dobrovolnické pomoci stal kamarád, který se na dobrovolnici obrátil s prosbou o pomoc. Právě rodinní příslušníci nebo kamarádi jsou ti, kteří přivedou jedince k dobrovolnictví (Wilson a Musick, 1998).

„No, tak jako přivedl mě k tomu spíš ten doktor z toho očního, no, který... A on mě k tomu vlastně přivedl, tím, že prostě zavolal, že prostě je jako průšvih, že jinak by to oddělení asi nefungovalo, protože tam prostě nebyl dostatek těch sester, nebyl tam dostatek personálu, tak v podstatě mě přivedl, že to byla taková hurá akce, že se prostě rozmyslel během toho dne. A já nastoupila. Takže to spíš byla práce toho doktora.“ (Tereza)

„Ten doktor je můj dlouholetý kamarád. Já mu jednou říkala právě, že bych chtěla nějak pomáhat během pandemie. A v době, kdy mi zavolal, tak už jsem měla něco vybraného, ale pak jsem se rozhodla pro tuto dobrovolnickou činnost.“ (Tereza)

V druhém případě byl taktéž podstatný kontakt z neformální sociální sítě. I když dobrovolnice věděla, jaké dobrovolnické činnosti se chce věnovat, nevěděla, kde je její pomoc potřebná. Proto se obrátila na kamarádku, o které věděla, že vykonává stejnou dobrovolnickou činnost, jakou by chtěla vykonávat právě ona. Prostřednictvím této kamarádky byla nasměrována do nemocnice, kde začala aktivně pomáhat.

„A zároveň už jsem dopředu, zase přes jinou kamarádku, tak přes ní jsem si právě zjišťovala, do jaké nemocnice bych mohla jít, a ona mě právě odkázala. A pak už to frčelo, až mě překvapilo, jak moc rychle jsem se tam dostala.“ (Zuzka)

„Ona mi vlastně jen poradila, kde je teď potřeba nejvíce pomocných sil, ona totiž taky pomáhala v nemocnici.“ (Zuzka)

V posledním případě se stali nápomocným pro dobrovolnickou činnost přátelé na sociální síti Facebook. Prostřednictvím těchto kamarádů se totiž rozšířili informace o štítech k osobám, které je potřebovali v souvislosti s ochranou proti nákaze covid-19. A tak se tyto ochranné pomůcky dostaly do míst, jako například do nemocnic, kojeneckého ústavu, do organizace pracující s autistickými dětmi nebo k soukromým osobám. Způsob nabízení dobrovolnické pomoci skrze různé sociální sítě se významně rozšířil v období pandemie covid-19 (Carlsen, Toubøl a Brincker, 2021).

„Potom to už jenom rozvést, ale to bylo asi poměrně jednoduchý, protože to jsem napsal na Facebook, že mám prostě štíty k dispozici, napište si, kdo chce. Tak třeba během

hodiny, tam určitě bylo jako šedesát komentářů, že lidi chtějí, že jo. A fakt to byla jako smršť, taky jsem jako koukal.“ (Honza)

„Ale dával jsem to vlastně asi do čtyř, do pěti nemocnic tady v okolí, dával jsem to do jedné věznice, kde to tam potřebovali, dával jsem to do kojeneckého ústavu. A pak už to byli drobní lidi, kteří třeba...nebo jedna malá společnost nebo organizace, co pracuje vlastně s autistickými dětmi. No, a nakonec jsem dal nějaký přebytek...jsem dal do nějaký školy.“ (Honza)

3.4.2 Neformální dobrovolnická činnost za pomoci formální organizace, úřadu

Dobrovolnice využily pro svoji neformální dobrovolnickou činnost vazby na přátele. Kamarádi vykonávali funkci, která v sobě obnášela určitou moc. V prvním případě se jednalo o pozici starosty. V druhém případě se jednalo o pracovní pozici ve formální organizaci. Na tomto principu se zakládá „spojující“ sociální kapitál (Harper, 2002, s. 3).

Neformální dobrovolnická činnost se opírala buď o neformální sociální sítě, nebo o formální organizaci. Dobrovolnice Jana se rozhodla pomáhat starším lidem, ale její neformální sociální síť byla chudá na tuto skupinu lidí. Proto se rozhodla vyhledat organizaci, která pracuje se staršími lidmi. Zároveň však chtěla provozovat dobrovolnickou činnost sama za sebe. A tak se spojila s organizací, která se věnuje shromažďování pamětí od pamětníků. Tudíž dobrovolnice věděla, že tato organizaci bude mít kontakty na starší lidi. A že se určitě najde mezi nimi někdo, kdo bude potřebovat poskytnutí nějaké pomoci. Po předání kontaktů se už veškerá pomoc odehrávala pouze v rukou dobrovolnice.

„Vlastně jsem chtěla začít pomáhat během pandemie. No, a jak si bylo možné všimnout, hodně pomoci potřebovali právě senioři. A to byl i důvod, proč jsem právě této skupině chtěla pomáhat. Ale ve svém okolí moc seniorů neznám, proto jsem se rozhodla zkontaktovat s jednou organizací, která se zaměřuje na shromažďování různých vzpomínek pamětníků. Vím o této organizaci od kamaráda, který tam pracuje... A tak jsem ho právě oslovila s tímto svým nápadem. A oni mi právě zprostředkovali kontakty na některé seniory.“ (Jana)

Další dobrovolnici pomohla městská radnice, která v městském rozhlasu oznámila nabídku pomoci s nákupy potravin pro seniory. Zároveň o svém nápadu uvědomila starostu,

a tak mohla po městě rozvěsit letáky, aby se o její dobrovolnické činnosti dozvěděl, každý starší člověk, který potřebuje pomoc. Dobrovolnice využila při neformální dobrovolnické činnosti známost se starostou.

„Já jsem měla letáčky, to někde bylo třeba vylepený ve městě, pak se to ještě hlásilo v městským rozhlase. Ovšem věděl starosta, my se známe, takže vlastně jako nebyl problém ani s letáčky.“ (Karolína)

3.4.3 Proměna neformální sociální sítě v kontextu neformální dobrovolnické činnosti

Na závěr je zajímavé zmínit, že dobrovolníci během neformální dobrovolnické činnosti rozšířili svoji neformální sociální síť. Výjimkou byla dobrovolnice Veronika, která pomáhala stabilnímu počtu kamarádů.

„Takže prostě teďka kolem třeba nějakých cirka dvaceti kamarádů, který tak jako různě. Kdo kdy má čas. Vždycky se pak nějak setkáme.“ (Veronika)

Dobrovolnictví tak přineslo do života dobrovolníků nové přátele, známosti nebo kontakty. Zajímavé je, že dobrovolníci ve svých výrocích nezmiňovali vznik přátelství s těmi, kterým pomáhali. Dalo by se tedy říct, že výkon dobrovolnické činnosti byl doprovázen tenkými vazbami. To odpovídá přemosťujícímu sociálnímu kapitálu (Putnam, 2001), prostřednictvím kterého se dostávají do kontaktu osoby skrz naskrz společnost (Sedláčková, 2012)

Právě dobrovolníci, kteří byli v pravidelném kontaktu s lidmi, často hovořili o získání nových přátel. Na rozdíl například od dobrovolníka Honzy, který se s příjemcemi pomoci setkával pouze při předání zdravotních pomůcek. Proto nejspíše hovořil o získání nových kontaktů než o nových přátelství.

„Co jsem získal, ty jo. Asi nějaký kontakty, ale jako ne moc. Spíš třeba kontakt na vedení a tak.“ (Honza)

Neformální sociální síť se rozšířila o řadu nových přátelství, která vznikla buď mezi dobrovolníky nebo mezi dobrovolníkem a zdravotnickým personálem. Přátelství neskončila ani ukončením dobrovolnické činnosti, ale trvají i nadále.

„A určitě mi to dalo, jak říkám nové kontakty, nová přátelství, i s tou slečnou. My jsme předtím vyloženě nebyly kamarádky, znaly jsme se ze školy, ale troufám si říct, že tady díky

té dobrovolnické práci mezi námi vzniklo i přátelství. Plus samozřejmě i s tím personálem na tom oddělení. My jsme doted' v kontaktu a často si třeba píšeme nebo si navzájem píšeme, jak se máme.“ (Zuzka)

„Určitě řadu užitečných přátel z řad personálu.“ (Tereza)

„To bych řekla, že ne. Já jsem těm starším lidem pomáhala, ale už s nimi v kontaktu nejsem.“ (Jana)

„Získala jsem třeba i jako lidi, který jsem dříve neviděla, tak jsme se jako potkali jako dobrovolníci.“ (Karolína)

Dobrovolníci se věnovali dobrovolnické činnosti ať už v rámci svoji neformální sociální sítě, nebo mimo ni. I když nepomáhali osobám z jejich neformální sociální sítě, přesto se určitým způsobem zapojila do jejich výkonu dobrovolnické činnosti. Členové z neformální sociální sítě představovali jakousi oporu v tak náročném období. Dobrovolníci si uvědomili, že bez jejich podpory by jen těžko mohli pomáhat v tak náročném období.

„Jo, určitě, jako rodina mě jako podporovala, to je jasný. A jako známí. Ale určitě jako vím, třeba od kamarádů, že mě třeba jako chválili za to, že jsem to dělal.“ (Honza)

„Mamka s tím byla v pohodě, ta to brala tak, že se v tom zdravotnictví pohybuje a vnímala to riziko, ale tam to jako bylo v pohodě.“ (Tereza)

„Jo, stavěli se k tomu moc kladně, až mě to překvapovalo, protože jsem si právě říkala, jestli právě se někdo nebude chtít přestat se mnou stýkat kvůli tomu. Že jsem chodila na covidové oddělení v té nejvyšší krizi, tak absolutně mě překvapili všichni, že mě jako v tom podporovali a i my třeba děkovali za to, co dělám třeba.“ (Zuzka)

Zároveň někteří dobrovolníci přivedli kamarády z neformální sociální sítě k dobrovolnictví. Což odpovídá již v úvodě zmíněnému, že nejčastěji jsou to právě kamarádi nebo rodina, která nás přivede k dobrovolnické činnosti (Independent sector, 2002 cit. dle Wang, Mook a Handy, 2017).

„Jo, mě to opravdu překvapilo, opravdu já nedokážu říct kolik těch lidí bylo, ale opravdu víc, myslím, že minimálně do deseti lidí to bylo, kteří se mě přímo ptali, kde se můžou registrovat, a že by chtěli.“ (Zuzka)

„Určitě, kamaráda.“ (Honza)

Závěr

Bakalářská práce zkoumala neformální dobrovolnickou činnost, kterou začali dobrovolníci vykonávat v souvislosti s celosvětovým rozšířením onemocnění covid-19. Snahou práce bylo porozumět tomu, jaký měly význam pro výkon dobrovolnické činnosti koncepty, jakými byla důvěra k druhým lidem, důvěra v instituce a sociální sítě neformálních dobrovolníků.

Pro zpracování výzkumného cíle jsem využila kvalitativní výzkumnou metodu, která mi umožnila do hloubky porozumět zkoumané problematice. Vytyčené výzkumné otázky jsem se snažila zodpovědět pomocí získaných dat z narativních a polostrukturovaných rozhovorů, které byly vedeny se šesti dobrovolníky. Empirická část je členěna do tří kapitol, které se dále člení do podkapitol.

Na výkon dobrovolnické činnosti se může nahlížet jako na aktivní zapojení samotných občanů (Pospíšilová, 2010). V souvislosti s pandemií covid-19 se uvedly do pohybu různé podoby pomocných aktivit, které iniciovali samotní jedinci (Mao et al., 2021). Lidé si začali vzájemně pomáhat například formou pomoci s nákupy, pomoc s udržením psychické pohody nebo výrobou ochranných pomůcek (McCabe, Wilson a Macmillan, 2020). Jedinci, u kterých byla první zkušenost s dobrovolnictvím v kontextu pandemie, se orientovali na poskytování neformální pomoci (Mao et al., 2021). To se projevilo i zkoumaných dobrovolníků. Výkon dobrovolnické činnosti byl pro aktéry výzkumu novou zkušeností. Před pandemií se totiž aktivně nezapojovali do dobrovolnických aktivit.

- Jakou podobu neformální pomoci vykonávali dobrovolníci během druhé vlny pandemie covid-19?

Ze získaných dat vzešlo, že podoba neformální dobrovolnické činnosti se odvíjela od aktuálních potřeb druhých lidí během druhé vlny pandemie covid-19. Lidé často pomáhali skrze aktivity, jakými byla například pomoc s nákupy potravin, ušitím roušek a pomocí mnoha dalších činností (McCabe, Wilson a Macmillan, 2020). Dobrovolnické činnosti byly značně rozmanité. Níže blíže popíšu tyto neformální dobrovolnické aktivity.

V souvislosti s rychlým šířením onemocnění covid-19 a jeho vysokou nakažlivostí u rizikových skupin, mezi které patří i starší lidé, se rozhodly dobrovolnice pomáhat právě této skupině lidí. Dobrovolnice Karolína se soustředila na pomoc s nákupy potravin, zatímco dobrovolnice Jana pomáhala skrze různé neformální činnosti. Tato neformální pomoc se

odvívjala od aktuálních potřeb seniorů. Proto se mohlo někdy stát, že dobrovolnice pomáhala s venčením domácího mazlíčka nebo s nákupem potravin, léků, jindy zase fungovala jako psychická podpora skrze telefon. Dobrovolnictví se věnovaly průměrně třikrát do týdne.

Neformální dobrovolnická pomoc, kterou začaly provozovat dobrovolnice Tereza a Zuzana, reagovala na problémy, se kterými se potýkalo české zdravotnictví v období pandemie covid-19. Nemocnice řešily potíže s nedostatkem zdravotního personálu v důsledku vyššího počtu pacientů. Proto se dobrovolnice rozhodly pomáhat v nemocnici na covidovém oddělení. Dobrovolnice tak měly na starosti péči o pacienty, kteří se nakazili onemocněním covid-19. U dobrovolnic je zajímavé, že ani jedna nevystudovala zdravotnickou školu, a tak se učily všechny věci za pochodu. Dobrovolnice pomáhaly v nemocnici průměrně třikrát do týdne.

Společnost se potýkala také s nedostatkem zdravotních pomůcek i během druhé vlny pandemie covid-19. Na tyto potřeby reagovala dobrovolnická činnost dobrovolníka Honzy, který se začal věnovat výrobě zdravotních pomůcek, přesněji řečeno výrobě ochranných štítů a zakladačů pro švadlenky, které jim usnadňovaly šití roušek. Dobrovolnickou činnost vykonával čtyřikrát do týdne.

V poslední případě se dobrovolnice Veronika zabývala pomocí určitému okruhu lidí. Jednalo se o blízké přátele. K pomoci využila online platformu Microsoft Teams, skrze kterou vysílala online jógu a protahovací cvičení. Dobrovolnickou činnost provozovala vždy třikrát do týdne.

Pro výkon dobrovolnické činnosti je nutné neopomíjet časové hledisko. Jedinec si může vybrat, jak stráví svůj čas, který má vyhrazený pro sebe. Aby mohl jedinec provozovat dobrovolnické aktivity, potřebuje na ně mít jednoduše čas. Proto se promítá do výkonu dobrovolnictví to, jestli má dobrovolník potomstvo nebo vytíženost prací. (Pospíšilová, 2010) Participantů byli svobodní lidé, kteří získali nějaký ten čas v důsledku uzavření vysokých škol. Výjimkou byla dobrovolnice, která je již několik let vdaná, avšak potomka ještě nemá, protože se nyní naplno věnuje herectví. I ona byla poznamenána vládními nařízeními, kdy nějakou dobu nemohla provozovat svoji profesi, a tak věnovala svůj volný čas pomoci druhým.

- Jakou podobu a roli měla důvěra při poskytování pomoci ze strany neformálních dobrovolníků během druhé vlny pandemie covid-19?

V kontextu studia neformálního dobrovolnictví se moje pozornost soustředila na důvěru v druhé lidi a na důvěru v instituce v období druhé vlny pandemie covid-19. Výzkum, který zkoumal důvěru v tomto období, zjistil, že vyšší úroveň důvěry vůči druhým lidem pocítovali jedinci, kteří se věnovali dobrovolnickým činnostem (Abrams et al., 2020). To bylo vnímáno i u samotných aktéru výzkumu. Dobrovolníci pocítovali důvěru k druhým lidem, a proto neměli problém začít pomáhat zcela neznámým lidem. Nicméně nastaly i případy, kdy to tak úplně nebylo. Například dobrovolnice hovořila o své obecné nedůvěře vůči druhým lidem. Sama se však rozhodla pomáhat i přes tuto nedůvěru. Rozdíl mezi dobrovolnicí a dobrovolníky se silnou generalizovanou důvěrou byl v tom, na koho se jejich pomoc zaměřovala. Dobrovolnická činnost této dobrovolnice totiž pomáhala dlouholetým přátelům, ke kterým pocítuje silnou důvěru. Naopak jiná dobrovolnice ztratila svoji důvěru k druhým lidem v důsledku složité situace, která se pojila s obdobím pandemie covid-19. Podle zjištění Sedláčkové a Friče (2008) se promítá do důvěry k druhým lidem aktuální situace v příslušných státech. Přesněji řečeno se jedná o politické a hospodářské okolnosti (Sedláčková, Frič, 2008). Nicméně i ona přes svoji nedůvěru vykonávala dobrovolnickou činnost. Zajímavé je, že dobrovolnice pomáhala v nemocnici, kde se každý den setkávala s různými pacienty. Tedy byla v pravidelném kontaktu s novými lidmi, kteří do nemocnice přicházeli v důsledku nákazy covid-19.

Podle výsledků studie by měla být pozorována silná důvěra vůči institucím u jedinců, kteří vykonávali dobrovolnickou činnost v pandemii covid-19 (Abrams et al., 2020). Tak tomu úplně nebylo u mnou zkoumaných dobrovolníků. Jejich důvěru k ústavním institucím podlomilo chování samotných institucí v období pandemie covid-19. Zároveň se nedůvěra v ústavní instituce stala u některých důvodem k započetí dobrovolnické činnosti. Což je pravý opak výsledků studie, která zjistila, že čím nižší míra důvěry v instituce, tím nižší předpoklad k započetí dobrovolnické aktivity (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Dobrovolnictví se také může stát cestou k vyjádření svého politického nesouhlasu (Sivesind, Pospíšilová a Frič, 2013). Tento aspekt se projevil také u dobrovolníků, kteří projevovali svůj nesouhlas s aktuální politickou situací skrze dobrovolnické činnosti.

Naopak dobrovolníci pocítovali důvěru k bezpečnostním sborům nebo k Ústavnímu soudu v závislosti na jejich činnosti v pandemii covid-19. Kladně hodnotili kontrolu vlády ze strany Ústavního soudu nebo naopak pomoc bezpečnostních sborů během pandemie. To se promítlo do důvěry dobrovolníků.

U jedinců, kteří nepocítují důvěru vůči vládě, se spíše pozoruje snaha o soběstačné zajištění toho, co je aktuálně potřebné (Brooks a Lewis, 2001). To se dělo i v případě dobrovolníků, kteří začali pomáhat s tím, co bylo potřebné. Například se dobrovolník rozhodl pro výrobu zdravotních pomůcek v důsledku jejich nedostatku nebo dobrovolnice začaly pomáhat v nemocnici na základě problémů s nedostatkem zdravotního personálu. Dobrovolníci tak odůvodňovali svoje aktivity s poukazem na složitou situaci, kterou nedokázali vyřešit ti, kteří k tomu byli občany zvoleni.

- Jakou podobu měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započetí a během realizace činnosti v období druhé vlny pandemie covid-19?

Neformální dobrovolnická činnost pomáhá druhým lidem, se kterými nejsme v příbuzenském vztahu (Einolf et al., 2016). Dobrovolníci mohou tak pomáhat například kamarádům z jejich neformální sociální sítě. Do neformální sociální sítě se řadí mimo kamarády i rodina nebo lidé, se kterými se poznáme. (Stachová, Bernard a Čermák, 2009) Mezi dobrovolníky se projevila i tato podoba pomoci. Dobrovolnická činnost se zaměřovala na pomoc dlouholetým přátelům, se kterými dobrovolníka pojí pevné vazby. Na tomto principu se zakládá svazující sociální kapitál (Putnam, 2001; Šafr a Sedláčková, 2006). Pro tento sociální kapitál je typická partikularizovaná důvěra (Torpe, 2003). Tento fakt se projevil také u dobrovolnice, která zmiňovala, že k přátelům pocítuje silnou důvěru.

Ostatní dobrovolníci pomáhali mimo svoji neformální sociální síť, nicméně během dobrovolnické činnosti využili svých známostí z neformální sociální sítě hned několika způsoby. Například se dobrovolnice informovala u svojí kamarádky, která již aktivně pomáhala, v jaké nemocnici by mohla začínat pomáhat. Jiný dobrovolník využil během dobrovolnických činností svých přátel na sociální síti Facebook k tomu, aby mu poradili, kam by mohl darovat vyrobené ochranné pomůcky. Nebo naopak se důvodem pro započetí dobrovolnické aktivity stal kamarád, který požádal o pomoc. To také bývá nejčastějším důvodem pro započetí dobrovolnictví (Putnam, 2001). Dobrovolníci tak pomáhali lidem, které blíže nepoznali, ale ke kterým se dostali skrze svoje kamarády. Na principu tenkých propojení mezi jedinci se zakládá přemostující sociální kapitál (Putnam, 2001; Šafr a Sedláčková, 2006). Pro tento kapitál je charakteristická generalizovaná důvěra (Torpe, 2003). Dobrovolníci pocítovali důvěru k druhým lidem, nicméně v jednom případě tomu tak nebylo. Dobrovolnice se začala věnovat dobrovolnictví v nemocnici po prosbě o pomoc ze strany kamaráda, přesto však u ní nelze hovořit o generalizované důvěře. Důvodem

k nedůvěře druhým lidem se stala špatná situace, která byla způsobená onemocněním covid-19.

V dalším případě se opět stali přátelé významným faktorem při poskytování neformální dobrovolnické činnosti. Dobrovolníci čerpali z přátelství s osobami, kteří zastávají určité postavení ve společnosti, jako například využití známosti se starostou nebo kamaráda, který pracuje pro formální organizaci. V tomto případě se jednalo o spojující sociální kapitál (Grootaert et al., 2004 cit. dle Sedláčková, 2012).

• Jaký význam měly sociální sítě v životě neformálních dobrovolníků při započetí a během realizace činnosti během druhé vlny pandemie covid-19?

Neformální sociální sítě sehrály významnou roli v období pandemie covid-19. Tyto sítě se využívají k zprostředkování nedostatkových výrobků a služeb (Sedláčková, 2012). A stejným způsobem využili tyto sítě neformální dobrovolníci. Ať už se jednalo o roušky, respirátory, pomoc starším nebo pomoc s nákupy. Stát měl dlouhou dobu problém vyřešit mezery, které v kontextu pandemie nastaly. Lidé se však spojili a začali si vzájemně pomáhat. Někteří se rozhodli pomáhat v rámci svojí neformální sociální sítě jako například Veronika, jiný se zabývali pomocí mimo okruh neformální sociální sítě.

Neformální sociální sítě dobrovolníků se staly oporou během jejich dobrovolnické činnosti. Sami dobrovolníci vnímali tuto oporu v podobě přátel, rodiny, známých jako důležitou, bez kterých by se tato pomoc jen těžko provozovala jako v případě dobrovolnic, které pomáhaly na covidovém oddělení a vystavovaly tak svoje blízké možnému riziku nákazy. Zároveň někteří dobrovolníci inspirovali svoje přátele k výkonu dobrovolnické činnosti.

Někteří dobrovolníci dokonce využili kontakty z neformální sociální sítě v souvislosti s jejich dobrovolnickou činností. Například prostřednictvím kamarádů se dostaly ochranné pomůcky do míst, kde byly nejvíce potřebné nebo naopak dobrovolnice využila kontaktu na kamarádku, která se dobrovolnické činnosti věnovala, a dokázala ji tak poradit, kam jít pomáhat. Kamarádství sehrálo důležitou roli i v případě dobrovolnice, která se rozhodla pomáhat v nemocnici. Její kamarád doktor ji požádal o pomoc na nemocničním oddělení v době výpadku zdravotních sester.

Práce se věnovala období, které jsem sama zažila, což mi pomohlo porozumět určitým souvislostem. Zároveň jsem si vědoma, že jsem se věnovala jen určitým podobám

neformální dobrovolnické pomoci na základě účelového výběru. Přitom činností, kterým se neformální dobrovolníci věnovali, byla spousta. Já jsem se v práci zaměřovala jen na některé z nich. Při hledání vhodných participantů jsem se často setkávala s tím, že daná osoba pomáhala skrze nějakou organizaci. To však nevyhovovalo definici neformálního dobrovolnictví (Einlof et al., 2016). Zároveň fenoménu neformálního dobrovolnictví se nevěnuje tolik výzkumu jako například formálnímu dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová et al., 2010). To jsem si vyzkoušela na vlastní kůži při vyhledávání vhodné literatury. Podle mého názoru si však toto téma zaslouží větší pozornost. Budoucí výzkumy by se tak mohly zabývat dalšími podobami neformální dobrovolnické činnosti. Nebo uskutečnit výzkum, který by se zaměřil na dobrovolníky, kteří pomáhali během pandemie covid-19, a jestli se věnují dobrovolnictví stále.

Seznam literatury

ABRAMS, Dominic et al., 2020. *Beyond us and Them: Perception of Covid-19 and Social Cohesion* [online]. 07.2020 [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://www.belongnetwork.co.uk/wp-content/uploads/2020/07/Research-Project-Report-July-2020-public-1.pdf>

ANDERSEN, Ditte et al., 2022. Imposed volunteering: Gender and caring responsibilities during the COVID-19 lockdown. *The Sociological Review*. roč. 70, č. 1, s. 39-56. ISSN 0038-0261. Dostupné z: DOI:10.1177/00380261211052396

ARMITAGE, Richard a Laura B. NELLUMS, 2020. COVID-19 and the consequences of isolating the elderly. *The Lancet Public Health*. roč. 5, č. 5, s. e256-e256. ISSN 2468-2667. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30061-X](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30061-X)

BEKKERS, René a Woods BOWMAN, 2009. The Relationship Between Confidence in Charitable Organizations and Volunteering Revisited. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. roč. 38, č. 5, s. 884-897. ISSN 0899-7640. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/0899764008324516>

BLAIR, Robert A., MORSE, Benjamin S. a Lily L. TSAI, 2017. Public health and public trust: Survey evidence from the Ebola Virus Disease epidemic in Liberia. *Social Science & Medicine*. roč. 172, s. 89-97. ISSN 0277-9536. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.11.016>

BOURDIEU, Pierre. 1986. "The Forms of Capital." In RICHARDSON, J. G. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, s. 241-258. Dostupné z: <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>

BROOKS, Arthur C. a Gregory B. LEWIS, 2001. Giving, Volunteering, and Mistrusting Government. *Journal of Policy Analysis and Management*. roč. 20, č. 4, s. 765-769. ISSN 0276-8739. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3325785>

BROWN, Eleanor a James M. FERRIS, 2007. Social Capital and Philanthropy: An Analysis of the Impact of Social Capital on Individual Giving and Volunteering. *Nonprofit*

and Voluntary Sector Quarterly. roč. 36, č. 1, s. 85-99. ISSN 0899-7640. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/0899764006293178>

CARLSEN, Hjalmar Bang, TOUBØL, Jonas a Benedikte BRINCKER, 2021. On solidarity and volunteering during the COVID-19 crisis in Denmark: the impact of social networks and social media groups on the distribution of support. *European Societies*. roč. 23, č. S1, s. S122-S140. ISSN 1461-6696. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1818270>

CNAAN, Ram A. a Laura AMROFELL, 1994. Mapping Volunteer Activity. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. roč. 23, č. 4, s. 335-351. ISSN 0899-7640. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/089976409402300404>

CNAAN, Ram A., 1990. The use of Volunteers by Governmental Social Services in Israel. *Journal of sociology and social welfare*. roč. 17, č. 3, s. 150-173. ISSN 0191-5096. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/144155582.pdf>

CNAAN, Ram A., HANDY, Femida a Margaret WADSWORTH, 1996. Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. roč. 25, č. 3, s. 364-383. ISSN 0899-7640. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/0899764096253006>

ČERVENKA, Jan. 2020a. Důvěra ústavním institucím v lednu 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 10.02.2020 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5114/f9/pi200210.pdf

ČERVENKA, Jan. 2020b. Důvěra ústavním institucím v červnu 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 16.07.2020 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5233/f9/pi200716.pdf

ČERVENKA. Jan. 2021. Důvěra ústavním institucím v červnu 2021. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 25.06.2021 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5386/f9/pi210625.pdf

EGERTON, Muriel a Killian MULLAN, 2008. Being a pretty good citizen: an analysis and monetary valuation of formal and informal voluntary work by gender and educational attainment. *The British Journal of Sociology*. roč. 59, č. 1, s. 145-164. ISSN 0007-1315. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1468-4446.2007.00186.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2007.00186.x)

EINOLF, Christopher J. et al., 2016. Informal, Unorganized Volunteering. In SMITH, David Horton, Robert A. STEBBINS a Jurgen GROTZ. *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 223-241. ISBN 978-1-137-26316-2. Dostupné z: doi: 10.1007/978-1-137-26317-9

FINKELSTEIN, Marcia A. a Michael T. BRANNICK, 2007. APPLYING THEORIES OF INSTITUTIONAL HELPING TO INFORMAL VOLUNTEERING: MOTIVES, ROLE IDENTITY, AND PROSOCIAL PERSONALITY. *Social Behavior and Personality*. roč. 35, č. 1, s. 101-114. ISSN 0301-2212. Dostupné z: DOI:10.2224/sbp.2007.35.1.101

FRAIT, Jan, KOMÁRKOVÁ, Zlatuše a Milan SZABO, 2021. Rostoucí zadlužení státu, provázanost mezi vládním a finančním sektorem a rizika pro finanční stabilitu. *ČNB.cz* [online]. 29.7.2021 [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Rostouci-zadluzeni-statu-provazanost-mezi-vladnim-a-financnim-sektorem-a-rizika-pro-financni-stabilitu/

FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA, 2012. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes, 137 s. ISBN 978-80-903696-9-6.

FRIČ, Pavol et al., 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*. Praha: NROS, 115 s. ISBN 80-902633-7-2

FRIČ, Pavol, POSPÍŠILOVÁ, Tereza et al., 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes. 263 s. ISBN 978-80-903696-8-9.

HARPER, Rosalyn, 2002. The Measurement of Social Capital in the United Kingdom. *Office for National Statistics UK* [online]. 09.2002 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/unitedkingdom/2382339.pdf>

HERČÍK, Tomáš, 2016. Sociální kapitál a demokracie v provinciích Argentiny. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*. roč. 8, č. 3, s. 53-77. ISSN 2336-6346. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/26205/1/Hercik.pdf>

HEŘMANSKÝ, Martin, 2019. Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 415-443. ISBN 978-80-7571-025-3.

HOVMAND, Maria Arup a Gert Tinggaard, SVENDSEN, 2017. Can Putnam's theory explain high levels of social trust? *BELGEO*. roč. 1, č. 1, s 1-12. ISSN 2294-9135. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/belgeo/20518>

HUBACEK, Jaroslav A. et al., 2021. CCR5Δ32 Deletion as a Protective Factor in Czech First-Wave COVID-19 Subjects. *Physiological research*. roč. 70, č. 1, s. 111-115. ISSN 1802-9973. Dostupné z: <https://doi.org/10.33549/physiolres.934647>

KABRHELOVÁ, Lenka, VONDRA, Pavel a Tomáš ROČEK, 2020. Druhá vlna epidemie je tu. Co je opravdu podstatné pro její zvládnutí, vysvětluje epidemiolog Smejkal. *iROZHLAS.cz* [online]. 16.09.2020 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vinohradska-12-ikem-podcast-smejkal-koronavirus_2009160600_bar

MAO, Guanlan et al., 2021. What have we learned about COVID-19 volunteering in the UK? A rapid review of the literature. *BMC Public Health*. roč. 21, č. 1, s. 1-15. ISSN 1471-2458. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11390-8>

MARAVIGLIA, Lorenzo, SCIOLLA, Loredana a John, WILSON, 2021. Volunteering and Trust: New Insights on a Classical Topic. In GUIDI, Riccardo, Ksenija FONOVÍČ a Tania CAPPADOZZ. *Accounting for the Varieties of Volunteering: new global statistical standards tested*. Springer International Publishing AG, s. 267-286. ISBN 978-3-030-70546-6. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-70546-6>

MCCABE, Angus, WILSON, Mandy a Rob, MACMILLAN, 2020. Stronger than anyone thought: communities responding to COVID-19. *Local Trust* [online]. 28.09.2020 [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: https://localtrust.org.uk/wp-content/uploads/2020/09/Stronger-than-anyone-thought-Report_Web_02.pdf

MÜLLEROVÁ, Magdalena et al., 2011. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu. 128 s. ISBN 978-80-7008-268-3

NEWTON, Ken a Sonja ZMERLI, 2011. Three forms of trust and their association. *European Political Science Review*. roč. 3, č. 2, s. 169-200. doi:10.1017/S1755773910000330

NOVOTNÁ, Hedvika, 2019a. Kvalitativní strategie výzkumu. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu*

ve společenských vědách. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 257-287. ISBN 978-80-7571-025-3.

NOVOTNÁ, Hedvika, 2019b. Výběr vzorku a prostředí výzkumu. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 289-314. ISBN 978-80-7571-025-3.

OFFE, Claus, 1999. How can we trust our fellow citizens? In WARREN, Mark E.. *Democracy and Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 42-87. ISBN 9780521640831. Dostupné z: doi:10.1017/CBO9780511659959.003

PADGETT, Stephen, 1999. *Organizing Democracy in Eastern Germany: Interest Groups in Post-Communist Society*. Cambridge: Cambridge University Press. 200 s. ISBN 9780511492051. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492051>

PAXTON, Pamela, 1999. Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment. *American Journal of Sociology*. roč. 105, č. 1, s. 88-127. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1086/210268>

PENNER, Louis A. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*. roč. 58, č. 3, s. 447-467. ISSN 0022-4537. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00270>

PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, 2012. Dobrovolnictví seniorů jako součást aktivního stárnutí. *Sociológia*. roč. 44, č. 2, s. 212-232. ISSN 0049-1225. Dostupné z: <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=215135>

POSPÍŠILOVÁ, Tereza, 2010. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *Lidé města*. roč. 12, č. 1, s. 109-133. ISSN 1212-8112. Dostupné z: <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=187439>

POSPÍŠILOVÁ, Tereza, 2014. Zastřešující organizace v neziskovém sektoru v České republice: situace, témata a návrhy opatření. Podkladová studie pro koncepci státní politiky vůči NNO. Usnesení vlády ČR ze dne 29. července 2015 č. 608 ke Státní politice vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015 – 2020 [online]. 2014 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_pospisilova_pro_web.pdf

PUTNAM, Robert D, 2001. *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Touchstone Book. 541 s. ISBN 0-684-83283-6

PUTNAM, Robert D., LEONARDI, Robert a Raffaella NANETTI, 1993. *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princenton: Princeton University Press. 258 s. ISBN 0-691-03738-8.

PUTNAM, Robert D., 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *The Journal of Democracy*. roč. 6, č. 1, s. 65-78. ISSN 1086-3214. Dostupné z: doi:10.1353/jod.1995.0002.

ROTHSTEIN, Bo a Dietlind STOLLE, 2008. The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust. *Comparative Politics*. roč. 40, č. 4, s. 441-459. ISSN 0010-4159. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.5129/001041508X12911362383354>

SABATINI, Fabio, 2009. Social capital as social networks: A new framework for measurement and an empirical analysis of its determinants and consequences. *The Journal of Socio-Economics*. roč. 38, č. 3, s. 429-442. ISSN 1053-5357. Dostupné z: doi:10.1016/j.socec.2008.06.001

SEDLÁČKOVÁ, Markéta a Jiří ŠAFR, 2008. „Social Trust and Civic Participation in the Czech Republic.“ In ZNOJ, Milan a Joseph D. LEWANDOWSKI. *Trust and Transitions. Social Capital in a Changing World*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, s. 213-236. ISBN 978-1-84718-905-9.

SEDLÁČKOVÁ, Markéta, 2012. *Důvěra a demokracie: přehled sociologických teorií důvěry od Tocquevillova po transformaci v postkomunistických zemích*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 271 s. ISBN 978-80-7419-058-2.

SEDLÁČKOVÁ, Markéta, 2006. Obecná důvěra v druhé lidi jako dimenze sociální soudržnosti. In TUČEK, Milan (ed.), Ivo BAYER, Lumír GATNAR, Pavel MACHONIN, Markéta SEDLÁČKOVÁ, Jiří ŠAFR a Ondřej ŠPAČEK. *Soudržnost společnosti z pohledu české veřejnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 149-165. ISBN 80-7330-110-5. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/249_ss_06_12_8.pdf

SIVESIND, Karl Henrik, POSPÍŠILOVÁ, Tereza a Pavol FRÍČ, 2013. DOES VOLUNTEERING CAUSE TRUST? A comparison of the Czech Republic and Norway.

European Societies. roč. 15, č. 1, s. 106-130. ISSN 1461-6696. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/14616696>.

SMART, Alan, 1993. Gifts, Bribes, and Guanxi: A Reconsideration of Bourdieu's Social Capital. *Cultural Anthropology*. roč. 8, č. 3, s. 388-408. ISSN 0886-7356. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/656319>

STACHOVÁ, Jana a Daniel ČERMÁK, 2010. Zdroje institucionální důvěry v České republice. *Sociologický časopis*. roč. 46, č. 5, s. 683-717. ISSN 0038-0288. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=152662>

STACHOVÁ, Jana, BERNARD, Josef a Daniel ČERMÁK, 2009. *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 121 s. ISBN 978-80-7330-166-8. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/ss_09-5.pdf

STACHOVÁ, Jana, Luděk, SÝKORA a Roman, MATOUŠEK, 2011. Sociální kapitál a rozvoj regionu. In MAJEROVÁ, Věra, Tomáš KOSTELECKÝ a Luděk SOBOTA. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada, s. 11-31. ISBN 978-80-247-4093-5.

STACHOVÁ, Jana. 2005. „Důvěra a občanská angažovanost regionálních elit.“ In KOSTELECKÝ, Tomáš a Jana VOBECKÁ. *Regionální elity 2004*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 69-76. ISBN 80-7330-074-5. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/ss_05_03_kostelecky_3.pdf

SÝKORA, Luděk a Roman MATOUŠEK, 2009. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In POŠTOLKA, Václav, Zdeněk LIPSKÝ, Klára POPKOVÁ a Jiří ŠMÍDA. *Geodny – Liberec 2008 sborník příspěvků, Geodays Liberce 2008*. Technická univerzita v Liberci, Liberce, s. 50-56. Dostupné z: [https://web.natur.cuni.cz/~ksgrrsek/sykora/pdf/Sykora_Matousek_\(2008\)_socialni_kapital_a_teritorialita_socialnich_siti_manuscript.pdf](https://web.natur.cuni.cz/~ksgrrsek/sykora/pdf/Sykora_Matousek_(2008)_socialni_kapital_a_teritorialita_socialnich_siti_manuscript.pdf)

SZTOMPKA, Piotr, 1999. *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press. 214 s. ISBN 9780521591447. Dostupné z: <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=e000xww&AN=72916&lang=cs&site=ehost-live&scope=site>

ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ, 2006. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 93 s. ISBN 80-7330-095-8.

ŠPAČEK, Ondřej, 2019. Společenské vědy a empirický výzkum. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 15-33. ISBN 978-80-7571-025-3.

TABERY, Paulina a Matous PILNACEK, 2021. The network structure of trust in the COVID-19 pandemic. *European Societies*. roč. 23, č. 1, s. S689-S703. ISSN 1461-6696. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1834597>

TORPE, Lars, 2003. Social Capital in Denmark: A Deviant Case?. *Scandinavian political studies*. roč. 26, č. 1, s. 27-48. ISSN 0080-6757. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1111/1467-9477.00078>

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ, 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál. 149 s. ISBN 80-7367-178-6.

TRAUTWEIN, Stefan et al., 2020. Satisfaction With Informal Volunteering During the COVID-19 Crisis: An Empirical Study Considering a Swiss Online Volunteering Platform. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. roč. 49, č. 6, s. 1142-1151. ISSN 0899-7640. Dostupné z: [doi:10.1177/0899764020964595](https://doi.org/10.1177/0899764020964595)

VITÁSKOVÁ, Anna a Petr MATĚJŮ, 2006. Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchanges: Measuring Social Capital for Comparative Analyses. *Sociologický časopis*. roč. 42, č. 3, s. 493-516. ISSN 0038-0288. Dostupné z: [doi:10.13060/00380288.2006.42.3.02](https://doi.org/10.13060/00380288.2006.42.3.02)

WANG, Lili, MOOK, Laurie a Femida HANDY, 2017. An Empirical Examination of Formal and Informal Volunteering in Canada. *Voluntas*. roč. 28, č. 1, s. 139-161. ISSN 0957-8765. Dostupné z: doi.org/10.1007/s11266-016-9725-0

WILSON, John a Marc, MUSICK, 1998. The contribution of social resources to volunteering. *Social science quarterly*. roč. 79, č. 4, s. 799-814. ISSN 0038-4941. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42863848>

ZANDLOVÁ, Markéta a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, 2019. Etika výzkumu. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ

JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 57-90. ISBN 978-80-7571-025-3.

ZANDLOVÁ, Markéta, 2019. Rozhovor. In NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 317-352. ISBN 978-80-7571-025-3.

Přílohy

Příloha 1

Úvodní narativní otázka

„Na úvod bych Vás chtěla zdvořile požádat o bližší popis Vaší neformální pomoci v druhé vlně pandemie covid-19. Ráda bych se blíže dozvěděla o tom, jak jste vůbec pomáhala, jestli Vás k tomu někdo přivedl, komu jste pomáhala, kde jste se rozhodla pomáhat a kolik času jste se věnovala dobrovolnické činnosti?“

Příloha 2

Oslovení pro výzkum

Vážená paní/vážený pane....,

jsem studentkou na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, kde píši svoji bakalářskou práci na téma neformální dobrovolnictví v době pandemie covid-19.

V práci se blíže zaměřím na neformální dobrovolníky, kteří se rozhodli sami od sebe pomáhat během pandemie covid-19, a to bez nároku na finanční odměnu a mimo nějakou organizaci. Ráda bych se o Vaší činnosti dozvěděla toho, co nejvíce. Téma neformálního dobrovolnictví v době pandemie je pokládáno stále za málo prozkoumané, a tak mi Vaše zkušenosti velmi pomohou při zpracování tématu.

Ráda bych se Vás zdvořile zeptala, jestli byste měl/a chuť a čas se zúčastnit mého výzkumu, který bude použit pouze pro účely bakalářské práce.

Vše, co mi během rozhovoru poskytnete, bude zpracováno v anonymní podobě. Jednalo by se o dva rozhovory. Rozhovory by mohl být vedeny skrze počítač, telefon nebo osobně. Jak to bude nejvíce vyhovovat Vám a na základě epidemiologické situace. Pokud byste mi dovolil/a, ráda bych rozhovor zaznamenávala, abych neopomenula žádnou podstatnou informaci. Rozhovory si budete moci následně přečíst a případně upravit. Záznamy budou po přepisu rozhovorů smazány.

Pokud byste měl/a chuť mi poskytnout bližší informace o Vaší dobrovolnické činnosti, ráda se s Vámi domluvím na podrobnostech ohledně uskutečnění rozhovorů. Plně se přizpůsobím Vaším časovým možnostem.

Mockrát děkuji za odpověď.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Popis dobrovolnické činnosti